

PAUKENS LAG

NUMMER // BROJ • 14 • 2013 // 2014

brord • karlo veliki • hanza • vilem oranski • mihil de rajter • **entoen** • kristijan hajhens • ropstvo • ejse ejsinha • prva železnička
ta jacobs • **indonezija** • poplava • roterdamska luka • srebrenica • holandija svih boja • prevodi rep pesama • **lessius** • motorom o
kajući mentalnu dekolonizaciju • suton na saparui • leo vroman • **interviews** • johan de boose • rozalie hirs • benno barnard • letnj

Paukenslag!

Voorwoord

Dit jaar zijn we trots op ons kleine jubileum. Het is alweer het vijfde jaar dat wij op onze vakgroep Neerlandistiek met een zeer constructief en bruikbaar project bezig zijn. Het gaat om groepsvertalingen van de vierdejaarsstudenten, soms ook met behulp van de derdejaars, en dat alles wordt uitgevoerd onder leiding van prof. dr. Jelica Novaković-Lopušina en medewerkster Bojana Budimir.

Er zijn onder andere volgende vertalingen gerealiseerd: *Flits! (Brže od života)* van Wim Geysen, de inleiding van het boek *Één en toch apart: kunst en cultuur van de Nederlanden (Jedinstvoene a ipak zasebne - Nizozemska umetnost i kultura)* van Ludo Beheydt.

Vorig jaar was het concept een beetje veranderd: in plaats van een boekvertaling zijn er culturele, geografische en historische begrippen, alsook begrippen over belangrijke figuren en gebeurtenissen van de Nederlandse Wikipedia vertaald, uitgebreid en ook nieuwe ingevoerd. Studenten hebben namelijk de Servische Wikipedia verrijkt met 26 nieuwe artikelen die van de Nederlandse Wikipedia overgenomen zijn.

Dit jaar introduceren we iets soortgelijks. Het is het logische gevolg van het simpele maar briljante idee om verschillende, relevante cultuurspecifieke begrippen over de Lage Landen te vertalen, maar dit keer hadden de vierdejaarsstudenten echter een andere inspiratiebron - de vensters van de website *entoen.nu (De canon van Nederland)*. Dat spreekt vanzelf: realia die elke student van het Nederlands overduidelijk moet weten.

Het is zeker dat dit vertaalproject een mooie en serieuze traditie is geworden die een heleboel waarden heeft: het is nuttig voor studenten die ze vertalen, voor de toekomstige studenten neerlandici maar ook voor alle mensen die beter de Nederlandse en Vlaamse wereld willen leren kennen.

We zijn van plan om met deze praktijk in de volgende jaren door te gaan. Daarnaast streven we ernaar om de hele Canon van Nederland te vertalen zodat die hopelijk op de site van de Universiteitsbibliotheek maar ook op de *entoen.nu* site (waarop al Duitse, Poolse, Turkse, Arabische en Indonesische vertalingen bestaan) gepubliceerd kan zijn.

Diversiteit kenmerkt dit nummer want in tegenstelling tot de vorige *Paukenslag!* bevat deze editie behalve van de vertalingen nog andere leuke onderwerpen. Indonesië neemt het grootste gedeelte hiervan in. Daarnaast zijn er zelfs 3 boeiende interviews te lezen en ook verslagen over de zomercursussen van onze collega's.

***

Uiteindelijk, we willen dit nummer toewijden aan diegenen die met recente overstromingen in Servië betrokken zijn. Op het moment dat we deze uitgave afronden, worden de gevolgen van de ongeziene overstromingen in Servië nog steeds gesaneerd. Tien duizenden mensen, die dakloos zijn geworden, bevinden zich nog in de opvangcentra. Eén van de teksten uit de Canon van Nederland, die de vierdejaarsstudenten voor dit nummer hebben vertaald, gaat over een vergelijkbare situatie in Nederland in 1953. Bovendien namen studenten van de Afdeling Neerlandistiek deel aan de humanitaire poëticaal-musicale avond in de organisatie van het Studentenparlement van de Filologische faculteit om hulp voor mensen die getroffen zijn door overstromingen te verzamelen. Op het thema van de avond *Waar dient de kunst voor in tijden van schaarste?* antwoorden studenten met het gedicht *Niet te geloven* van Remco Campert. Onze afdeling droeg bij met een som geld.

We wensen u veel leesplezier!

Namens de redactie,
Katarina Šumonja

Predgovor

Ove godine smo ponosni na naš mali jubilej. Već je peta godina kako se na našoj grupi za nederlandistiku bavimo jednim vrlo konstruktivim i korisnim projektom. Radi se o grupnom prevođenju studenata završnih godina osnovnih studija, ponekad uz pomoć studenata treće godine a sve to pod rukovodstvom prof. dr Jelice Novaković-Lopušina i asistentkinje Bojane Budimir.

Između ostalih realizovani su sledeći prevodi: „Brže od života“ (*Flits!*) Vima Hejsena, uvodni deo monografije „Jedinstvene a ipak zasebne - Nizozemska umetnost i kultura“ (*Één en toch apart: kunst en cultuur van de Nederlanden*) Ludoa Behejta.

Prošle godine koncept je malo promenjen: umesto prevoda knjige prevođene su, proširivane ali i kreirane nove kulturološke, geografske i istorijske odrednice, zatim odrednice o znamenitim ličnostima i događajima, kako na holandskoj tako i na srpskoj Vikipediji. Studenti su naime srpsku Vikipediju obogatili sa 26 novih odrednica preuzetih sa holandske Vikipedije.

Ove godine predstavljamo nešto slično: logičan nastavak jednostavne ali briljantne ideje da se prevode različite, relevantne realije koji se tiču Nizozemlja, međutim, ovaj put studenti su imali drugi izvor inspiracije - prozori veb-sajta *entoen.nu* (*Kanon holandske nacionalne istorije*). Jasno je da se radi o realijama koje svaki student holandskog jezika mora da poznaje.

Prevodilački projekti su zasigurno postali jedna lepa i ozbiljna tradicija koja ima pregršt prednosti: korisna je za studente koji prevode, za buduće studente, ali i za sve one koji žele bolje da upoznaju svet Holandije i Flandrije.

U planu je da se sa ovom praksom nastavi i narednih godina. Pored toga težimo da *Kanon holandske nacionalne istorije* prevedemo u potpunosti kako bi, nadamo se, bio objavljen na sajtu Univerzitetske biblioteke, ali i na samom sajtu *entoen.nu* (na kome već postoje prevodi na nemački, poljski, turski, arapski i indonežanski jezik). Raznolikost je odlika ovog izdanja jer za razliku od prošlog, ovaj broj osim prevoda odrednica sadrži još dosta drugih zanimljivih tema. Indonezija zauzima najveći prostor. Pored toga mogu se pročitati čak tri izvanredna intervjua kao i izveštaji naših kolega i kolegica sa letnjih kurseva.

***

Na kraju, želeli bismo i da ovaj broj posvetimo svima onima koji su pogođeni nedavnim poplavama u Srbiji. U trenutku kada se ovo izdanje časopisa zaključuje, posledice nezapamćenih poplava u Srbiji se i dalje saniraju, a desetine hiljada ljudi koji su ostali bez svojih domova se nalaze u prihvatnim centrima. Jedan od tekstova iz Kanona holandske nacionalne istorije, koji su za ovaj broj preveli studenti četvrte godine, bavi se sličnom situacijom u Holandiji 1953. godine. Osim toga, studenti Grupe za nizozemske studije učestvovali su u dobrotvornoj poetsko-muzičkoj večeri za prikupljanje pomoći ljudima pogođenim poplavama u organizaciji Studentskog parlamenta Filološkog fakulteta. Na temu večeri „Čemu umetnost u oskudno vreme?“ naši studenti su odgovorili pesmom holandskog pesnika Remka Kamperta „Da ne poveruješ“, a Katedra je obezbedila i novčani prilog.

Želimo vam prijatno čitanje!

U ime redakcije,
Katarina Šumonja

Inleiding

Ons vertaalproject van de vensters van de website *entoen.nu* (*Canon van de Nederlandse nationale geschiedenis*) begon als een interessante oefening voor het vertalen uit het Nederlands naar het Servisch. Het leek uiteindelijk een goede manier om met het idee van de vorige uitgave door te gaan. We willen Servisch publiek met de bekendste begrippen uit Nederlandse geschiedenis vertrouwd maken.

We hebben voor het *Canon* gekozen om verschillende redenen. Het is een betrouwbare website die door verschillende Nederlandse instellingen wordt ondersteund. Teksten over belangrijkste momenten in Nederlandse geschiedenis zijn tevens in het onderwijs gebruikt.

Wat de thema's betreft hebben wij de interessantste daarvan uitgehaald en deze vertaald. Aan het einde bleek het een grote opus te zijn. Aangezien wij een beperkte aantal teksten in het tijdschrift kunnen zetten hebben we besloten om belangrijkste en min of meer onbekende vensters uit elke tijdperk in ons tijdschrift te laten publiceren. Deze vensters zijn voor brede publiek bestemd. Toch zaten deze teksten vol met cultuurgebonden begrippen, realia. We noemen hier alleen enkele voorbeelden als illustratie.

Bijvoorbeeld was het heel lastig om, voor ons Neerlandici heel bekende begrip, *Deltawerken* te vertalen. Onder dit begrip wordt er een verdedigingssysteem ter bescherming tegen hoogwater van de zee verstaan. Er waren ook in deze tekst unieke verschijnselen of cultuurgebonden begrippen dat wij ook niet wisten. Een voorbeeld daarvan is *trekschuit*. Wij hebben uiteindelijk een Servische equivalent gevonden, *burlak*, dat eigenlijk via het Russisch in het Servisch is gekomen. Dus wij hebben in de meeste gevallen voor de *überdifferenzierung* gekozen omdat wij van mening zijn dat iedereen die erin geïnteresseerd is iets meer over bepaalde realia zal opzoeken. We zijn dankbaar aan professor Jelica Novakovic-Lopušina en docente Bojana Budimir omdat ze ons veel hebben geholpen om het project mogelijk te maken.

toen

Uvod

Ovaj projekat prevođenja prozora veb-sajta *entoen.nu* (*Kanon holandske nacionalne istorije*) počeo je kao zanimljiva vežba prevođenja sa holandskog jezika na srpski. Na kraju se ispostavio kao dobar način da se ideja prošlogodišnjeg broja nastavi. Cilj ovog projekta je upoznavanje srpske publike sa nekim od bitnijih momenata u holandskoj istoriji.

Za prevođenje *Kanona* odlučili smo se iz više razloga. Pre svega, ovo je vrlo poverljiv sajt, koji je podržan od strane različitih holandskih institucija. Tekstovi o najbitnijim trenucima holandske istorije takođe se koriste u obrazovanju.

Što se tema tiče, izabrali smo i preveli one najinteresantnije. Na kraju smo dobili veliki broj prevedenih prozora. Kako u časopis ulazi ograničen broj tekstova, odlučili smo se za one najvažnije i čitaocima u Srbiji manje-više nepoznate teme. Ovi tekstovi namenjeni su širokoj publici. Ipak, tokom prevođenja smo se susretali sa mnogobrojnim realijama. U nastavku prilažemo neke primere, a za ostatak savetujemo da pročitate sve prevode u celini.

Prvi primer bio bi *Deltawerken*, sistem odbrane i zaštite od poplava. S druge strane, bilo je i realija s kojima se ni mi do tada nismo susreli. Na primer, pojam *trekschuit* označava srednjevekovni brod-čamac koga vuče ljudska ili konjska snaga. Za prevod ovog pojma našli smo srpski ekvivalent 'burlak' koji je u srpski ušao preko ruskog jezika. Prilikom prevođenja uopšte, najčešće smo se odlučivali za otuđujuće prevođenje. Vodili smo se mišlju da će onaj koga bude zanimalo potražiti objašnjenje nepoznatih pojmova.

Ovom prilikom se takođe zahvaljujemo profesorki Jelici Novaković-Lopušina i asistentkinji Bojani Budimir koje su nam umnogome pomogle u ostvarivanju ovog projekta.

A. Đukanović, P. Andrić

Vilibrord 658-739

Širenje hrišćanstva

Godine 690. engleski monah iz Nortumbrije, Vilibrord, dolazi u oblast oko tadašnjeg ušća Rajne, gde je danas Katvejk. Zajedno sa grupom misionara, zalagao se za širenje hrišćanstva u zemlji Frižana, koji su živeli na obali od Zapadne Shelde do Dokuma. Njihova oblast se graničila sa teritorijom franačkih kraljeva koji su, dva veka pre toga, pod kraljem Klovisom, primili hrišćanstvo. Luka Dorestad na Rajni i naselje Utreht nalazili su se u ovoj graničnoj oblasti. Utvrđena granica nije postojala već se ona menjala zbog neprestanih sukoba, nekad su Frižani napredovali ka jugu, a nekad Franci ka severu. Tokom franačkog uspona, franački kralj je 630. godine, na mestu gde je danas Katedrala, izgradio prvu crkvu u Utrehtu, koju su ubrzo za-

tim uništili Frižani.

Kako su prethodnici Vilibrorda već iskusili da pokršćavanje frižanskih pagana nije lak zadatak, Vilibrord je prvo potražio podršku. U više navrata je posetio merovinškog kralja i papu u Rimu. On ga je imenovao za frižanskog nadbiskupa. Vilibrord se 696. godine nastanio u Utrehtu gde je obnovio crkvu koju su Frižani uništili i naložio izgradnju nove crkve koju je posvetio Svetom Spasitelju, odnosno Isusu.

Misionari iz Utrehta su se zatim naseljavali po Friziji, što je bilo uspešno jer je nakon Vilibrordove smrti, 739. godine, nova vera u obalskom području uzimala primat. U ostalim delovima frizijske oblasti naišli su na snažan otpor. Lokalno plemstvo je misionare smatralo franačkim saučesnicima

i držalo se starih običaja i bogova kao što su Odin i Tor. Tek će krajem osmog veka Franci slomiti otpor oružjem.

Karlo Veliki 742-814

Vladar Evrope

Karlo Veliki je bio najvažniji vladar ranog srednjeg veka. Godine 771. postao je kralj Franačke države, koja je obuhvatala i ono što će kasnije biti poznato kao Nizozemlje. Čitava njegova vladavina protekla je u borbi: protiv muslimanskih vladara na Iberijskom poluostrvu, protiv Langobarda na jugu i protiv Danaca i Saksonaca na severozapadu Evrope. Ta borba je bila uspešna jer je Karlu pošlo za rukom da toliko proširi Franačku državu, da je ona obuhvatala veći deo današnje Evrope. Na Božić 800. godine, papa ga je krunisao za cara Zapada.

Kakobi mogao da upravlja ogromnim carstvom, koristio je vazale ili vlasteline, koji su mu uvek bili na raspolaganju. Morali su da ga

savetuju oko upravljanja državom i da ratuju za njega. U zamenu su dobijali zemljišni posed, tzv. feud, odnosno pravo da upravljaju određenom oblasti i da ubiraju prihode. Tu zemlju su često davali u zakup kmetovima. Ugovori su u početku prestajali da važe sa smrću vlastelina, ali su oni tokom vremena svoje posede počeli da smatraju naslednim dobrom i time su bili sve nezavisniji od svog gospodara.

Karlo je svuda u carstvu imao rezidencije (*paltsen*), putovao je od jedne do druge i na licu mesta sređivao poslove sa najvažnijim vlastelinima. Pretpostavlja se da je imao rezidenciju i u Nejmejhenu, Valkhof. Tu se između ostalog bavio situacijom u frizijskoj biskupiji i pratio napredovanje svoje vojske protiv

paganskih Saksonaca. Karlov prvi biograf, monah Einhard, smatra da je ovaj tridesettrogodišnji rat „najduži, najužasniji i za franački narod najnaporniji rat koji je Karlo ikad vodio“.

Karlo je pridavao veliki značaj obrazovanju, kulturi i nauci. Iako je i sam jedva znao da se potpiše, bio je vešt u računanju i astronomiji, a govorio je i nekoliko jezika. Osnivao je škole gde su se mladi plemići obrazovali za državnu službu. Karlo je takođe uspostavio kontakte sa islamskim svetom, sa kalifom Bagdada, Harun Al-Rašidom, koji mu je poklonio slona.

Poslednjih godina svog života, Karlo se nastanio u svojoj rezidenciji u Akenu, gde je 814. godine i sahranjen. Njegova rezidencija

Hanza 1356-ca.1450

Trgovački gradovi u Nizozemlju
Zutfen, Deventer, Til, Kampen, Zvole i mnogi drugi gradovi, pre svega na istoku Holandije, bili su u dugačkom razdoblju od dvanastog do šesnaestog veka važni i prosperitetni trgovinski centri. Ovi gradovi su naime bili članovi Hanzeatskog saveza. Hanza je prvobitno predstavljala udruženja trgovaca u različitim gradovima, koji su trgovali istim proizvodima. Zahvaljujući toj saradnji mogli su da smanje troškove, da bezbednije (zajedno) putuju, da kupuju i prodaju na veliko i da se odbrane od hirova i samovolje zemljoposjednika. Od 1356. godine Hanza postaje savez gradova, dakle nije više samo savez trgovaca u njima. To je odlučeno 1356. godine na prvom sastanku u Libeku, gradu u današnjoj Nemačkoj. Nemačka Hanza, koja se jednostavno naziva „Hanza“, postala je moćna mreža udruženih trgovačkih gradova, koja se protezala preko Nemačke, Holandije, Baltičkih zemalja, Nor-

veške i Poljske. U okviru ove mreže, savez gradova pokušao je da eliminiše prepreke u trgovini koliko god je to moguće. Hanzeatski savez je takođe trgoval sa partnerima izvan ove oblasti, na primer sa Londonom, pa čak i sa španskim gradovima.

Intenzivno se trgovalo proizvodima kao što su: so, žitarice, riba, drvo, vino, pivo, životinjska koža, čipka. Transport se najvećim delom odvijao morem i rekama, tzv. kogama dužine od 15 do 30 metara. Gradovi su se razvijali i cvetali, opasavali zidinama i dičili se kućama trgovaca, skladištima i brojnim drugim građevinama. Nasleđe Hanze se i dalje može videti u pomenutim gradovima, ali i u manjim mestima kao što su Haselt i Dusburg.

Za gradove poput Amsterdama, koji nisu pripadali Hanzi, od velikog značaja bila je trgovina na Baltičkom moru, tzv. „majka svih trgovina“ (*moeder-negotie*). Na njoj je zasnovan ekonomski procvat, što je značilo da je ova luka morala

je osnova današnje Katedrale nadbiskupije, gde se još mogu videti njegov presto i bogato ukrašen kovčeg.

O Karlu su u njegovo vreme kružile impresivne priče, koje su posle njegove smrti samo proširene i preuveličane. U njima je on bio svetac, jedan od najvećih vladara u istoriji.

da konkuriše gradovima na Ejselu. Nakon pada Hanzeatskog saveza u šesnaestom veku, trgovinu na Baltiku su pre svega kontrolisali gradovi izvan Hanze. Prvi centar trgovine je do 1585. godine bio Antverpen, da bi potom Amsterdam preuzeo tu poziciju. Nedugo zatim, holandska trgovina se sve više orijentisala ka svetskim morima i bazirala se na osvajanju i eksploataciji kolonija. Zbog promene ekonomskih veza u Evropi, gradovi na Ejselu su izgubili svoju istaknutu poziciju.

Vilem Oranski

1533-1584

Od buntovnog plemića do „oca nacije“

Vilem Oranski je bio ambiciozni plemić koji je izrastao u buntovnika, da bi kasnije bio slavljen kao „otac nacije“, tvorac nove holandske države. Viziju te samostalne države on sam nikada nije imao.

Vilem je rođen 1533. godine u zamku Dilenburgu (Nemačka). Roditelji su mu bili luterani, ali kada je 1544. godine nasledio kneževinu Oranž (Francuska) i dobio titulu princa, Karlo V je zahtevao da se ovaj mladi princ ubuduće vaspitava kao katolik. Zato je Vilem od svoje dvanaeste godine boravio na carskom dvoru u Briselu. U novom okruženju sticao je obrazovanje na francuskom jeziku, što je pristajalo njegovom novom statusu. Oranski je od 1555. godine sticao visoke pozicije. Kao vrhovni vojni komandant, član Državnog saveta, Vitez reda Zlatno runo i namesnik Holandije, Zelanda i Utrehta, postao je jedan od najuticajnijih plemića u Nizozemlju. Međutim, njegov odnos sa Filipom II, naslednikom Karla V, ubrzo se pogoršao. Oranski je postao najvažniji glasnogovornik plemićke opozicije, koja se zalagala za ublažavanje progona jeretika i koja se protivila rastu broja profesionalnih službenika u državnoj administraciji, zbog kojih su plemići gubili svoje stare pozicije.

Nakon poraza ikonoboračkog pokreta (*Beeldenstorm*), Oranski je pobegao u Dilenburg, odakle je od 1568. godine poduzimao različite vojne napade u Nizozemlju kako bi okončao vladavinu vojvode od Albe. Ova borba je vođena i putem propagande (pamfleti, borbene pesme, ilustracije), iz koje je, između ostalog, nastala holandska himna *Wilhelmus*. Uspeh je isprva izostao. Tek kada su uskočke flote, takozvani primorski gezi (*Watergeuzen*), 1. aprila 1572. godine zauzele Den Bril, Holandska revolucija dobila je širu podršku.

Nasuprot očekivanjima, pobunjenici su zadržali položaj u Holandiji i Zelandu, između ostalog zahvaljujući istrajnosti Oranskog. Hentskim mirom, 1576. godine, uspeli su čak i da zakluče mir sa preostalim provincijama. Na taj način se ideal koji je Oranski imao činio sve bližim: obnavljanje Nizozemlja iz perioda Burgundskog vojvodstva pod plemićkom upravom i prevazilaženje verskih razlika putem tolerancije. Nova zajednica međutim nije potrajala.

Filip II je 1580. godine ucenio glavu Vilema Oranskog. Vilem je na ovo odreagovao napisavši Apologiju, a Staleške skupštine pobunjenih provincija Proglasom o nezavisnosti. Poruka oba spisa bila je ista: njihov otpor je bio legitiman zato što se kralj ponašao kao tiranin. Katolik Blatazar Žerar je 10. jula 1584. godine hicima iz pištolja ubio Vilema Oranskog. Činilo se da Oranski ništa nije postigao, međutim, dvadeset pet godina kasnije pobunjene provincije su se razvile u samosvesnu republiku, dok se on smatrao osnivačem te nove države.

Mihil de Rajter 1607-1676

Junaci mora i široki doseg Republike

Dobar deo sedamnaestog veka, Republika je provela u ratu. Godine 1648. potpisivanjem Minsterskog mira, završen je Osamdesetogodišnji rat protiv Španije. Međutim, Republika nije dugo uživala u miru. Konkurentski konflikti sa Engleskom, brzo su prerasli u rat (1652-1654. i 1665-1667). Godine 1672. usledio je zajednički anglo-francuski upad na teritoriju Republike, koji ju je gotovo uništio. Republika se, međutim, održala i u nadolazećim decenijama igrala je važnu ulogu u međunarodnoj koaliciji, koja se suprotavljala teritorijalnim pretenzijama francuskog kralja, Luja XIV. Članovi uprava priobalnih provincija, predstavili su Republiku, između ostalog kao miroljubivu, pomorsku i trgovačku naciju, koja nerado ulazi u rat, isključivo kako bi zaštitila sopstvene ekonomske interese. U ovakvom introspektivnom viđenju Republike, najveći heroji bili su admirali i mornari. O njima su se pevale pesme, njihovi životi i dela opisivana su u popularnim istorijskim knjigama, a najvažnije pomorske bitke ovekovečene su na slikama i grafikama. Admirali, koji su u bici izgubili život, mogli su da računaju na monumentalni mauzolej.

Od svih pomorskih heroja sedamnaestog veka, najpoznatiji je Mihil Adrianszon de Rajter. Rođen je 1607. godine u Vlisingenu, kao sin skromnog dostavljača piva. Vrlo rano je postalo jasno da je njegova budućnost na moru. Radeći u proizvodnji konopca, u službi Lampsinsovih, najbogatije porodice u Vlisingenu, stupio je 1618. godine kao šegrt u posadu svog prvog broda. To je bio početak njegovog avanturističkog, pomorskog života. Kao korsarski ka-

petan, kontraadmiral i kao trgovac oplovio je svetska mora i okušao svoju sreću. Godine 1652. verovao je da je stekao dovoljno za miran život na kopnu. Nije dugo uživao u miru, budući da mu je, po izbijanju Prvog anglo-holandskog pomorskog rata, Pomorska ratna mornarica Zelanda ponudila čin. De Rajter je prihvatio jedan pohod. Ispostavilo se da je to bio početak jednog novog poziva, koji ga je doveo do najviše pozicije u mornarici - čin poručnika-admirala.

Rajter je doživeo jedan od svojih najvećih momenata za vreme Drugog anglo-holandskog pomorskog rata,

1667. godine. Na insistiranje Johana de Vita, radpenzionarisa (istaknutog člana državnog saveta), isplovio je sa svojom flotom ka Engleskoj, kako bi Englezima zadao poraz na njihovom terenu. Plan je uspeo i veliki deo engleske flote uništen je u Medveju, blizu Čatama. De Rajtera su zbog ovog uspeha slavili kao novog Hanibala.

Godine 1676. Rajter je izgubio život u bici kod Sirakuze, protiv Francuza. To je bilo njegovo poslednje putovanje. Sahranjen je u amsterdamskoj Novoj crkvi, u mermernom mauzoleju, na mestu nekadašnjeg oltara.

Kristijan Hajhens 1629-1695

Nauka u Zlatnom veku

Kristijan Hajhens rođen je 1629. godine, kao drugi sin Konstantina Hajhensa, pesnika i sekretara dvojice Oranskih prinčeva. Budući da je Konstantin Hajhens želeo da njegovi sinovi budu diplomate, prvo ih je poslao u Lejden, a potom i u Bredu, kako bi izučavali pravo i vojne nauke. Međutim, Kristijana su više zanimala matematika, fizika i astronomija. Još kao dete odbijao je da piše stihove na latinskom, radije bi se zabavljao praveći vetrenjače i druge modele mašina i posmatrao krugove koji se stvaraju kada se u vodu baci štap.

Još kao mladić, Kristijan se dopisivao sa cenjenim naučnicima o raznim naučnim problemima. Francuski filozof, fizičar i matematičar Mersen je 1647. godine pisao Konstantinovom ocu: „Ako ovako nastavi, nadmašiće i Arhimeda.“ Konstantina je otac, od tada, nazivao „moj Arhimed“. Hajhens je često boravio u Engleskoj i Francuskoj, gde je 1655. go-

dine doktorirao, a naredne godine postao i prvi direktor francuske Kraljevske akademije nauka. Ova titula pokazuje koliko su se, u inostranstvu, Hajhensovo delo i ideje visoko cenili. Od 1681. godine, pa sve do smrti, živio je na dve adrese - u Vorburgu, u letnjikovcu „Hofvejk“, koji je sagradio njegov otac, i na centralnom haškom trgu Plejn.

Kristijan se divio Dekartu, ocu moderne filozofije, čija misao nije počivala na tradicionalnim dogmama i teorijama, već je nastojao da sam eksperimentiše, posmatra i formuliše zakonitosti. Upravo to je činio i Hajhens: konstantno posmatranje, eksperimentisanje i proveravanje. Ovakav, novi način bavljenja naukom, poznat je kao Naučna revolucija.

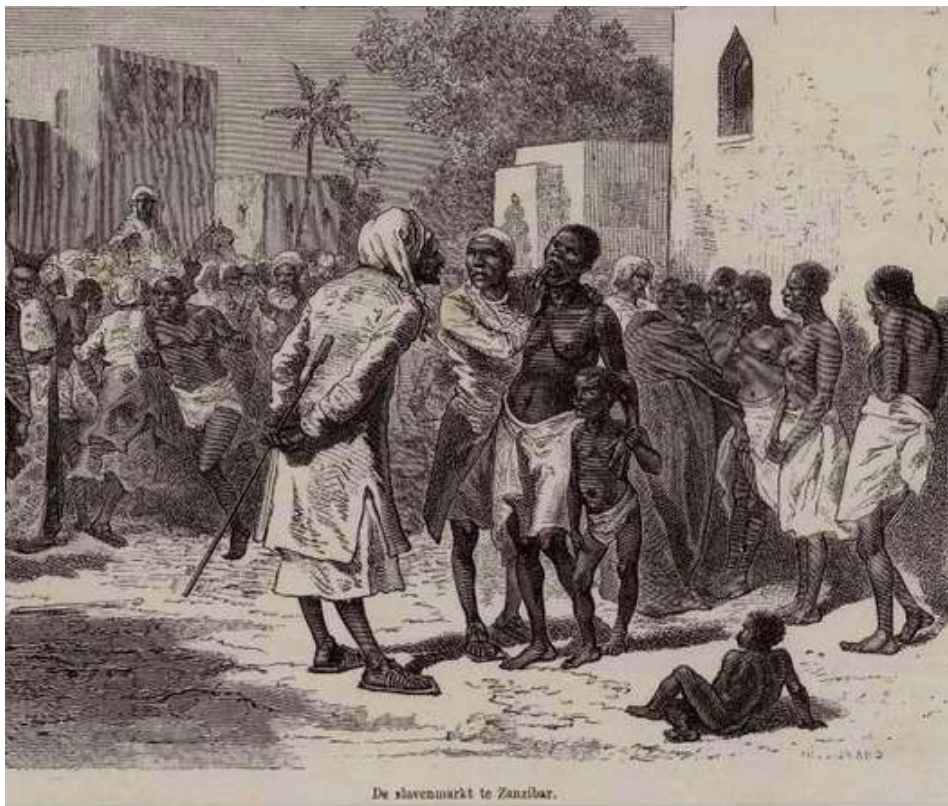
Svoj doprinos, Kristijan je dao na raznim naučnim poljima: na polju matematike, pisao je između ostalog, o kvadraturi kruga; na polju fizike proučavao je pad, kao i kretanje klatna, a kao rezultat toga nastao je sat sa klatnom – njegov

najpoznatiji izum iz 1656. godine. Takođe se fokusirao na izradu i usavršavanje pomorskih hronometara, koji bi na otvorenom moru što preciznije pokazivali vreme i koji se, pritom, ne bi kočili. Tačno vreme bilo je od velikog značaja za određivanje pozicije na pučini.

Sa svojim godinu dana starijim bratom, sa kojim je imao blizak odnos i redovnu prepisku, radio je na brušenju sočiva za mikroskope i teleskope. Uz pomoć jednog takvog teleskopa, otkrio je prsten oko Saturna, a neposredno pre ovoga, otkrio je i Titan, prvi zapaženi prirodni satelit ove planete. Naučnici su ranije ovu neobičnu pojavu oko Saturna opisivali kao „uši“ oko ovog nebeskog tela. Kristijan je otkrio kako stvari zapravo stoje i objavio je svoje otkriće mnogim cenjenim evropskim astronomima. O Saturnovom prstenu i o Titanu, zapisao je sledeće: „Oni ostaju kao znakovi moje genijalnosti, što će nakon moje smrti, potvrditi imena koja sam ispisao na nebu.“

Ropstvo 1637-1863

Trgovina ljudima i prisilni rad u Novom svetu

Još od Kolumbovog velikog otkrića, 1492. godine, Evropljani su na užtrb domorodaca naseljavali Novi svet. Portugalci su prvi pokrenuli proizvodnju šećerne trske na brazilskim plantažama, koje su za njih obrađivali robovi iz Afrike. Ovaj model preuzele su sve evropske kolonizatorske države. Kolonijalne sile su u periodu od dvesta godina, u transatlantskoj trgovini robovima, prevezle više od dvanest miliona Afrikanaca, od toga su Holanđani prevezli oko 550.000. Poneki umetnik bi njihovu tešku sudbinu zabeležio na svom crtežu. Holandija je trgovinu robljem započela osnivanjem Zapadnoindijske kompanije (*Westindische Compagnie*), 1621. godine. Brodovi ove kompanije su u prvo vreme služili

za gusarske pohode i za ratovanje sa špansko-portugalskom flotom. Tako je Pit Hejn (*Piet Hein*) 1628. godine pobedio špansku srebrnu flotu, dok su Portugalci, 1638. godine, u korist Kompanije izgubili tvrđavu Sint George d'el Mina koja se nalazi u današnjoj Gani. Pored toga, Kompanija je osvojila i delove Brazila (1624-1654) i Republici je posle 1665. godine priznato pravo na kolonijalne teritorije na tzv. Divljoj obali (Surinam, Berbice, ostrva Esekvibo-Demarari), kao i na antilska ostrva Arubu, Boner (*Bonaire*), Kurasao (*Curaçao*), Sveti Martin (*Sint Maarten*), Sveti Eustahije (*Sint Eustatius*) i Sabu. Holanđani su na taj način, kao kolonizatori i trgovci robljem na Atlantiku, postali veliki igrači. Holandski monopol nad trgovinom je do 1730. godine imala Zapadnoindijs-

ka kompanija. Midelburška trgovačka kompanija (*Middelburgsche Commercie Compagnie*), osnovana 1720. godine, postala je, potom, najveći trgovac robljem, sa brojnim ispostavama u Roterdamu i konkurentskom Amsterdamu. Holandska trgovina robljem je oko 1770. godine dostigla svoj vrhunac prometom od oko šest hiljada ljudi godišnje, nakon čega je taj broj brzo opadao.

Biti rob značilo je prisilan rad i nemogućnost izbora gde, sa kim i kako se živi. Afrički robovi i njihovi potomci koji su rođeni u ropstvu, obrađivali su plantaže šećera, kafe, kakaa, pamuka, duvana, radili su u basenima soli na Kurasau, ili su služili svoje gospodare. Međutim, nisu se svi mirili sa sudbinom. Ljudi su se pre svega u Surinamu izbavljali iz ropstva tako što su bežali. Naseljavali su se u džunglama gde su formirali sopstvene zajednice šumskih crnaca, pored onih indijanskih. Osim toga postojao je neprekidan, manji ili veći, otpor prema ropstvu na plantažama i u gradovima. Najveća pobuna robova se desila 1795. godine, na Kurasau, pod vođstvom Tule. On je, inspirisan idealima Francuske revolucije i uspehom pobunjenih robova sa Santo Dominga (*Saint Domingue*), zahtevao slobodu koju je morao da plati životom.

Krajem osamnaestog veka se i u Holandiji pojačao osećaj gorčine zbog trgovine robljem, iako je u diskusijama često preovladavao interes robovlasnika. Trgovina robovima je pod pritiskom Engleza, 1814. godine, zabranjena. Ukidanje ropstva i robovske radne snage u Holandiji usledilo je tek 1. jula 1863. godine, kao jednoj od poslednjih zemalja u Evropi.

Ejse Ejsinha 1744-1828

Prosvetiteljstvo u Nizozemlju

Astronom amater Ejse Ejsinha je, u svojoj kući u Franekeru, izgradio planetarijum koji danas važi za najstariji planetarijum na svetu koji je u funkciji.

Veoma nadareni Ejsinha nije mogao da ide u Latinsku školu pošto mu je bilo predodređeno da, kao i njegov otac, postane vunovlačar. Samostalno je pronikao u osnove matematike i astronomije, pri čemu mu je blizina Akademije u Franekeru veoma značila.

Godine 1774. pojavila se knjiga u kojoj se predviđalo da će Zemlja biti izbačena iz svoje orbite usled sudara Meseca i nekoliko planeta, što je izazvalo veliku paniku u Friziji. Kako bi dokazao da nema razloga za paniku, Ejsinha je odlučio da na plafonu svoje dnevne sobe napravi maketu Sunčevog sistema. Planetarijum je završen 1781. godine.

Ejsinha je, poput mnogih svojih savremenika koji su bili ubeđeni u to da znanje može da poboljša čoveka i društvo, bio inspirisan prosvetiteljstvom. Prosvetiteljska misao je u Holandiji imala drugačiji karakter nego u Francuskoj. Kako u Holandiji crkva nije bila svemoćna i vladar nije imao apsolutnu moć, samo mali broj građana je gajio simpatije prema radikalnim i antiverskim stavovima nekih filozofa. Radije se verovalo u dobronamernost Boga prema svetu: On je sve vodio ka plemenitom i harmoničnom društvu. Sa žarom su, u okviru udruženja, zajedno sa ostalim angažovanim građanima, izvodili fizičke eksperimente, posmatrali fosile, razgovarali o društvenim problemima i proučavali nebeska tela.

Do danas, planetarijum pokazuje trenutni položaj planeta. Naime, planete u planetarijumu obilaze

Sunce u istom vremenskom periodu kao i prave planete: Merkur obiđe krug za 88 dana, Zemlja za jednu godinu, a Saturnu treba više od 29 godina.

Svaka planeta, od centralnog sata sa klatnim mehanizmom kojeg pokreće devet tegova, dobija tačnu brzinu obilaska, putem impresivnog mehanizma drvenih obruča i

diskova sa zupčanicima od deset hiljada ručno kovanih eksera.

Kada je, 1818. godine kralj Vilem I došao u Friziju kako bi posetio planetarijum, bio je toliko impresioniran da ga je potom otkupio i nacionalizovao. Ejsinha je deset godina kasnije preminuo u osamdesetčetvrtoj godini, a u testamentu je opisao sistem rada svog planetarijuma.

Prva železnička pruga 1839

Ubrzanje

Prva železnička pruga u Holandiji svečano je otvorena 20. septembra 1839. godine. Parna lokomotiva De Arend prelazila je put od Amsterdama do Harlema za dvadesetpet minuta. Mnogima se ovo uopšte nije dopalo: prebrzo je išla, a pritom je bila i jako bučna. Postavljalo se pitanje da li je ovaj izum zaista bio neophodan i da li je uopšte bio bezbedan. Početkom iste godine eksplodirao je kotao prilikom polaska voza iz Henta. Da li je ovo značilo da je novi izum osuđen na propast i da su burlaci ipak bili odlično prevozno sredstvo?

Uprkos svom početnom nepoverenju, prvi voz je ipak bio vesnik velikih promena. Relacija 'Amsterdam-Harlem' ubrzo se razvija u ono što danas nazivamo 'Stara pruga' (*Oude Lijn*) - od Amsterdama do Roterdama. Druga značajna pruga (Amsterdam-Utrecht) izgrađena je 1843. godine. Usledile su još mnogobrojne pruge kojima su upravljala različita železnička preduzeća. Oko 1900. godine voz je predstavljao najvažnije prevozno sredstvo u Holandiji.

Ljudi danas ne mogu ni da zamisle kolike je promene železnica napravila za Holandiju. Pre pojave železnice, putovanja su bila

jako duga, za mnoge ljude skupa, a ponekad čak i opasna. Voz je umnogome smanjio vreme putovanja. Bolje veze i udobnost putovanja veoma su doprineli povezivanju Holandije: kontakti između ljudi u različitim regijama su bili intenzivniji, a država je lakše organizovala svoju nacionalnu teritoriju.

Pružna mreža bila je uslov za industrijalizaciju Holandije čiji je osetniji napredak nastupio tek nakon 1870. godine. Transport je bio potreban za sirovine, proizvode, ali i za radnike. Industrijalizacija je pak za uzvrat doprinela daljem

širenju pružnih mreža. Početkom dvadesetog veka Holandija je imala jako gustu mrežu železničkog saobraćaja. Od tridesetih godina ukida se dosta linija, pre svega onih lokalnih. Godine 1938. sve linije se nalaze pod okriljem jedne nacionalne organizacije: Akcionarskog društva Holandske železnice, koje će postojati sve do reorganizacije 1995. godine. Politika i svakojake organizacije intenzivno se bave sada već privatizovanom Holandskom Železnicom i njenim uslugama. Pruga je, dakle, jedan još uvek vitalan deo holandskog društva.

Aleta Jakobs 1854-1929

Emancipacija žena

Godine 1871. Aleta Jakobs (*Aletta Jacobs*) ušla je u holandsku istoriju kao prva žena koja je zvanično primljena na univerzitet. Aleta je kao srednjoškolka napisala pis-

mo tadašnjem premijeru Torbekeu (*Thorbecke*) u kome je zatražila dozvolu da pohađa 'akademska predavanja'. Njena najveća želja bila je da postane lekar. Potvrđan odgovor od Torbekea stigao je u

roku od nedelju dana, ali ne Aleti, već njenom ocu. Dakle, zahvaljujući jednoj sedamnaestogodišnjakinji, holandski univerziteti su 1871. godine postali otvoreni i za žene. Pre toga su univerzitetima kao i

većini škola pristup imali isključivo muškarci. Izuzetak je bila Ana Marija Shurman (*Anna Maria Schuurman*), učena žena (govorila je deset jezika) koja je u sedamnaestom veku mogla da pohađa neka predavanja u Utrehtu. Doduše, skrivena iza zavese, da ne bi odvlačila pažnju muškarcima.

Aleta Jakobs se čitavog života borila za prava žena. Otvorila je lekarску praksu za žene gde ih je snabdevala sredstvima za kontracepciju kako ne bi svake godine ostajale u drugom stanju. Takođe je povela borbu protiv zloupotrebe radnica u prodavnicama. Primetila je da se prodavačice koje dolaze u njenu ordinaciju u Amsterdamu žale na fizičke tegobe, jer su čitavo rad-

no vreme (koje je trajalo jedanaest sati) morale da provedu na nogama. Zahvaljujući Aleti usvojen je zakon koji obavezuje poslodavca u prodavnicama da svojim zaposlenima obezbedi mesta za sedenje. Sa svojim saborcima - sa ostalim muškarcima i ženama koji su se borili za prava žena - zalagala se i za opšte biračko pravo žene. Ove žene su sebe nazivale feministkinjama i oglašavale su se na svakojake načine: organizovale su izložbe, objavljivale novine i pamflete, osnivale udruženja, protestovale i pisale peticije. Borba je trajala sve do 1919. godine, kada je uvedeno opšte biračko pravo za žene. Godine 1922. žene u Holandiji su prvi put izašle na glasanje. Aleta Jakobs je tada

imala 68 godina.

Politika je vekovima bila rezervisana samo za muškarce, baš kao i univerzitet, crkva i vojska. Smatralo se da su žene podređene muškarcima: njihova dužnost bila je održavanje domaćinstva i briga o deci te zato nisu mogle da učestvuju u javnom životu. Iako su kritike na ovakvo patrijarhalno razmišljanje oduvek postojale, do konkretnih promena je došlo tek u dvadesetom veku. Za to je ipak bio potreban 'Drugi feministički talas'. Šezdesetih godina grupa *Dolle mina's* borila se za oslobođenje žena. Članice ove grupe nisu želele da, kao svoje majke, budu osuđene na život domaćice. Godine 1980. donet je zakon o ravnopravnosti žena.

Indonezija 1945-1949

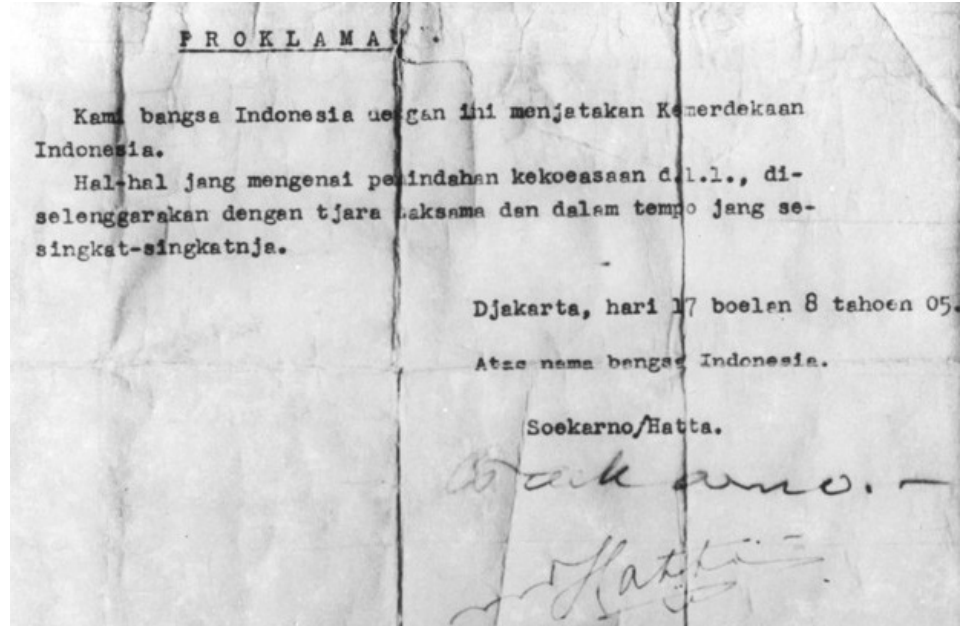
*Proklamasi. Kami bangsa Indonesia dengan ini menjatakan kemerdekaan Indonesia...
Mi, narod Indonezije, ovime proglašavamo njenu nezavisnost...*

Kolonija se izborila za slobodu

Tako je 17. avgusta 1945. godine tokom kratke svečanosti na ulicama Džakarte Sukarno svetu stavio do znanja da je vremenu kolonije Holandske istočne Indije došao konačan kraj. Dva dana ranije, nakon atomskih bombi bačenih na Hirošimu i Nagasaki, Japan je kapitulirao, a njegova predaja značila je i kraj Drugog svetskog rata u Aziji.

Još je pre rata u Indoneziji bio široko rasprostranjen pokret koji se borio za pravo samoopredeljenja. Vođe poput Sukarna, Mohamada Hate i Sutana Šahrira su se zalagale za nezavisnost od Holandije, drugi su želeli samo više autonomije. Međutim, konci su i dalje bili čvrsto u rukama holandske vlasti.

Onda je, 1942. godine, Japan napao Indoneziju. Saveznici su 27. februara izgubili bitku na Javanskom moru, a 8. marta je usledila i kapitulacija. Vojnici su postali ratni zarobljenici, većina Holanđana zatočena je u civilne logore, a mnogi muškarci su bili primorani na prisilni rad. Japanci su uklonili administraciju

Holandske istočne Indije i zapravo stavili tačku na njeno postojanje.

Nakon 1945. godine Holandija je pokušala da ponovo uspostavi kolonijalnu vlast pregovorima i primenom sile (putem dve takozvane „policijske akcije“). Međutim, 27. decembra 1949. godine, pod ogromnim međunarodnim pritiskom Holandija je morala da se pomiri sa indonežanskom nezavis-

nošću. Jedino je Nova Gvineja ostala holandska sve do 1962. godine kada su je predali da bi se konačno pripojila Indoneziji nakon prelaznog perioda pod nadzorom Ujedinjenih nacija i kontroverznog plebiscita među Papuancima. Tako su 1969. godine granice današnje Republike Indonezije postale jednake granicama kolonijalne Holandske istočne Indije.

Tokom borbe za nezavisnost obe strane su se žestoko borile. Do šezdestih godina zemlju je napustilo ukupno oko 300.000 Holanđana, indonežanskih Holanđana, Papua-naca i Indonežana. Većina njih je otišla u Holandiju, a među njima i dvanaest i po hiljada moluških vojnika iz bivše Kraljevske holandsko-istočnoindijske vojske (KNIL) i njihovih porodica. Godine 1951. su došli u Holandiju, gde je okončana njihova vojna služba.

Period dekolonizacije i dalje nije prošlost. Prilikom proslave šezdesetogodišnjice indonežanske ne-

zavisnosti 2005. godine, učešćem ministra spoljnih poslova Bota, Holandija je priznala da Indonezija nije postala nezavisna država

1949. godine, već 17. avgusta 1945. godine. Bot je tada takođe izrazio žaljenje zbog toga što se Holandija „našla na pogrešnoj stranici istori-

je“, i time mnogima nanela zlo. Za sve u Holandiji kojih se ovo pitanje tiče, bila je ovo važna, donekle konfrontirajuća, izjava.

Poplava 1. februara 1953

Voda kao pretnja

U noći između 31. januara i 1. februara 1953. godine, tokom jake oluje voda je probila brane u provincijama Zeland, Brabant i na Južnholandskim ostrvima. Oko 1800 ljudi je izgubilo život, dok je 72.000 ostalo bez doma, a 200.000 hektara zemlje je poplavljeno. Bila je to nacionana katastrofa. Čitava Holandija je prikulpljala pomoć u odeći i novcu, evakuisani su bili gostoljubivo prihvaćeni, a pomoć je stizala i iz inostranstva.

Ova katastrofa mogla je da ima i većih posledica. Da su brane u Južnoj Holandiji popustile, verovatno bi se još 30.000 ljudi utopilo, a oko milion bi ostalo bez svojih domova. Jer, iza ovih brana, blizu reke Holandse Ejsel (*Hollandse IJssel*), nalazi se najniži deo Holandi-

je. Voda bi tu na mnogim mestima verovatno dostigla bar sedam metara dubine.

Ubrzo nakon poplave počelo se sa sprovođenjem Delta plana (*Delta werken*) kako bi se sprečilo da se takva katastrofa ikada više dogodi. Planovi za ojačanje obale su postojali i pre nego što je došlo do poplave, ali usled rata i posleratne obnove i izgradnje, još se nije počelo sa izvođenjem radova. Svi morski prolazi između ostrva su zatvoreni branama, a morski i rečni nasipi su ojačani. Postavljen je i poseban sistem za odbranu od poplava (*stormvloedkering*) na reci Holandse Ejsel.

Postepeno je postalo očigledno da ne smeju u potpunosti da se zatvore svi rukavci, jer bi na taj način bilo uništeno njihovo jedinstveno

prirodno okruženje. Zato je na reci Oostersheldi (*Oosterschelde*) postavljen sistem za odbranu od poplava sa otvorima koji se zatvaraju samo u slučaju opasnosti. Kako reka Vestershelda (*Westerschelde*) predstavlja vezu sa lukama Antwerpen i Hent, tu nije mogao da se zatvori izlaz na more, već su samo morski nasipi dodatno ojačani.

Zahvaljujući ovom ogromnom projektu, jugozapadna Holandija je mnogo bolje zaštićena od poplava. Takođe, novim mostovima i branama su Zelandska ostrva bolje povezana sa kopnom, što je pomoglo da se industrija i turizam u ovoj provinciji bolje razviju.

Poplava iz 1953. godine je jasno pokazala u kojoj meri je veliki deo Holandije podložan bujicama i poplavama. U međuvremenu je postalo jasno i to da opasnost ne dolazi samo sa mora, već i od velikih reka. Klimatske promene su doprinele većoj količini padavina u Evropi, a time i povećanju nivoa vode u velikim rekama. Godine 1993. i 1995. situacija u Holandiji je bila kritična: neke od velikih reka su se skoro izlile, što je dalo povoda za nekoliko velikih projekata ojačavanja nasipa. Mnogi stručnjaci ipak misle da izdizanje brana ne može da bude jedino rešenje. Oni smatraju da reke moraju da dobiju više prostora, odnosno da ne sme više da se gradi u plavnim područjima i moraju da se odrede oblasti za kontrolisano plavljenje. Filozofija bi onda morala da bude: naučiti živeti sa vodom a ne u borbi sa njom.

©Flickr. photo5720

Roterdamska luka od ca. 1880

©Flickr. Nik Morris (van Leiden)

Prozor u svet

Ako postoji mesto koje objašnjava zašto je Holandija tako važna trgovačka zemlja i u današnje vreme, to je sigurno Rotterdam. Roterdamska luka se nalazi na delti velikih evropskih reka, morski brodovi joj lako mogu prići i dnevno kroz nju prođe sto miliona ljudi. To je prirodno mesto za najvažniju evropsku luku. Prilikom obnavljanja Holandije, oporavak roterdamske luke je bio jedan od glavnih prioriteta. Tokom Drugog svetskog rata luka je bila teško oštećena, skoro polovina je bila potpuno uništena. Zahvaljujući, između ostalog, oporavku Nemačke i evropskoj saradnji, ponovo je uspostavljena trgovina s Nemačkom. Razvijala se toliko brzo da je već pedesetih godina bilo potrebno proširenje: izgrađeni su Emhafen (*Eemhaven*) i Botlek (*Botlek*).

Rotterdam je tek u devetnaestom veku izrastao u najvažniji lučki grad u Holandiji. Iako je već dugo postojao, ranije nije bio lučki grad prvog

reda. Oko 1250. godine, postavljena je brana na ušću reke Rote da bi se sprečilo da reka postane previše slana zbog ulivanja morske vode. Kod ove brane se roba ručno pretovarivala sa rečnih brodova na pomorske brodiće: to je bio začetak roterdamske luke. Rotterdam se u šesnaestom veku razvio u važnu ribarsku luku, a kasnije je grad izvukao korist od trgovine s kolonijama. Ipak nikada nije bio centar kolonijalne trgovine: luka u to doba nije bila lako pristupačna s mora, a svi finansijeri i preduzimači su bili smešteni u Amsterdamu.

U drugoj polovini devetnaestog veka, luka se drastično promenila. U Rurskoj oblasti je cvetalo rudarstvo i industrija. Povrh toga, Rotterdam je postao mnogo pristupačniji s mora. Pod vođstvom inženjera Pietera Kalanda (*Pieter Caland*), dine su kod mesta Huk van Holand (*Hoek van Holland*) presečene i prokopane nove prilaze luci: Novi vodeni put (*de Nieuwe Waterweg*). U samoj luci izgrađeni su novi lučki bazeni. Po-

moću kranova i drugih mašina utovar je postao efikasniji, a zahvaljujući teretnim vozovima roba se brže dovozila i odvozila.

Luka beleži neprestani rast i u poslednjih četrdeset godina, što vidimo i na primeru izgradnje Europorta, odnosno Euroluke (*Europoort*) i Masflakte, odnosno platforme na reci Mas (*Maasvlakte*).

Za holandsku vladu je izuzetno korisno da održava roterdamsku luku konkurentnom. Kao i aerodrom Shiphol, i ona je glavna luka, raskrsnica trgovinskih odnosa sa inostranstvom.

Sada kada se globalizacija pobrinula za intenzivni promet robe po celom svetu i porast konkurencije, takođe među lukama, vlada se dodatno stara o tome da luka bude uređena i pristupačna. Betuve trasa (*De Betuweroute*), nova pruga za teretni saobraćaj između Roterdama i Nemačke je jedan od projekata koji priprema luku za budućnost.

Srebrenica 1995

Dileme mirovnih misija

Šestog jula 1995. godine trupe generala VRS Ratka Mladića krenule su na Srebrenicu, enklavu koju je obezbeđivao holandski bataljon UNPROFOR-a (*Dutchbat-III*). Šest dana kasnije, napadači su bez mnogo otpora umarširali u Zonu bezbednosti za muslimane. Mnogi muškarci su već ranije napustili enklavu u pokušaju da pobjegnu, ali je ipak većina njih pala u ruke Srba u neposrednoj okolini Srebrenice. Nakon što su, uz pomoć holandskih vojnika, prisutne muslimane razdvojili od žena i dece, Srbi su ih ukrcali u autobuse. Pridružili su ih grupi ranije uhvaćenih i nedugo zatim, Srbi su većinu muškaraca (najmanje 7000) likvidirali. Holandski vojnici, od kojih su neki pretpostavljali šta će se dogoditi, ali sami nisu bili svedoci ubijanja, dobili su odobrenje da odu u Zagreb, gde ih je dočekao premijer Kok i princ Vilem-Aleksander.

Kada se u Holandiji saznalo kakva se katastrofa desila pred očima holandskog bataljona, postavilo se pitanje da li je trebalo da holandski vojnici zaštite enklavu od Srba, i da li bi se na taj način sprečio genocid. U početku se upiralo prstom u vojnike, ali se ubrzo pokazalo da se odgovornost ne može njima pripisati. Oni nisu bili ovlašćeni za učešće u ratu. U septembru 1996.

godine, Holandski institut za ratnu dokumentaciju je dobio nalog od vlade da istraži šta se zapravo desilo. Kada je 2002. godine objavljen izveštaj instituta, premijer Kok je preuzeo političku odgovornost za katastrofu koja se desila u Srebrenici i dao ostavku.

Holandska vojska je od samog početka učestvovala u mirovnim misijama Ujedinjenih nacija, u okviru kojih su trupe u njihovo ime pratile da li se poštuju pravila mirovnih sporazuma u različitim oblastima. Prva operacija je bila u Izraelu 1948. godine. Jedan od problema koji se iznova javljao u svim operacijama bilo je takozvano pravilo angažovanja. Šta vojska zapravo sme, a šta ne sme u takvim opasnim oblastima? Donji dom parlamenta donosi konačnu odluku kada je u pitanju slanje holandskih vojnika. Potrebno je da se usvoji dogovor između vlade i Ujedinjenih nacija o količini naoružanja i razmeri sile koju vojska sme da upotrebi. To znači da Donji dom donosi konačnu odluku o zadacima trupa i opasnostima sa kojima se oni tom prilikom suočavaju. Nakon događaja u Srebrenici, ponovo je zaključeno da parlament o svemu tome mora biti što je moguće bolje informisan.

Srebrenica je ostavila dubok trag u Holandiji. Posle nje, sa više brige i opreza pristupa se slanju trupa. Ali

Srebrenica nije dovela do toga da se Holandija drži po strani i odbija međunarodne zahteve za vojnu podršku. Jer Holandija želi da igra ulogu u međunarodnoj (mirovnoj) politici.

N.B. Kanonska komisija je okleva la oko uključivanja ovog članka u kanon. Ne toliko zato što je priča iza njega dosta složena ili najblaže rečeno nimalo laskava za Holandane. Mi se oslanjamo na moć nastavnika osnovnih škola da objasne, a kanon mora da se usudi da ispoštuje i crne stranice. Zahvaljujući internetu, užasne slike drame u Srebrenici su na samo jedan klik mišem od nas. Istina je tu, a komisija želi da izričito upozori predavače i ostale radnike koji se služe ovim kanonom na rizike koje to nosi.

©Flickr. Martijn Munneke

Holandija svih boja od 1945

Multikulturalno društvo

Prvog januara 2000. godine dvadeseti vek je otišao u istoriju, a nastupio je dvadesetprvi. Dok je 1900. godine u Holandiji živelo pet miliona ljudi, prvog dana 2000. godine je, po podacima Holandskog zavoda za statistiku, taj broj iznosio 15.864.000. Od toga je bilo 1.598.200 osnovaca.

U Holandiji postoje mnoge vrste osnovnih škola, koje se, između ostalog, razlikuju po veri i ideologiji. Pored državnih škola postoje i, na primer, protestantske, rimokatoličke, jevrejske, islamske, hinduističke, humanističke ili antropozofijske škole. Nastavni plan i program je u principu u svim školama sličan, dok se predmeti koji se tiču vere ili ideologije razlikuju. Kako vera može uticati i na način oblačenja i ophođenja, rituale i verske praznike, i škole se mogu razlikovati po tim pitanjima. Roditelji iz ličnih razloga biraju školu za dete, a učenici su svesni toga koju školu pohađaju.

manske osnovne škole.

Kao posledica promena sastava društva došlo je do otvaranja novih osnovnih škola. Nakon 1945. godine Holanđani emigriraju u pravcu Australije, Kanade, Sjedinjenih država ili Južne Afrike, dok Holandiju pre svega naseljavaju imigranti iz bivših holandskih kolonija. Početkom šezdesetih godina dvadesetog veka zbog aktivne imigracione politike, u Holandiju dolaze gastarbajteri iz država kao što su Italija, Španija, Jugoslavija, Turska i Maroko, kako bi radili u holandskoj industriji. Njihove porodice došle su za njima. Holandija je, kao i mnoge druge evropske zemlje, pružala politički azil i otvorila svoje granice unutar Evropske Unije. Zbog toga je za kratko vreme porasla raznovrsnost holandskog društva. Još 1955. godine u Holandiji je izgrađena prva džamija, u Hagu. Do 2000. godine je islam, kao i hrišćanstvo, imao mnogo struja, a minareti su postali prepoznatljiv detalj panorame grada. Na

Raznovrsnost u obrazovanju po ideologiji i didaktičkim principima postoji tokom celog dvadesetog veka. Članom 23. holandskog Ustava garantuje se sloboda obrazovanja dok se za izjednačavanje alternativnog (*bijzonder*) i državnog obrazovanja izborilo u periodu koji se naziva borba za jednaka prava škola (*Schoolstrijd*). Ovo pitanje je odavno rešeno, a sekularizacijom društva skoro i zaboravljeno, sve dok se 1988. i 1989. godine nisu otvorile prve hinduističke i musli-

početku dvadesetprvog veka su islamske škole ponovo pokrenule neku vrstu borbe za jednaka prava škola. Ona se ogleda u žestokoj političkoj debati o odnosima između društva, kulture i vere, koja se tiče nekoliko tema: od velikih međunarodnih pitanja do svakodnevnih životnih problema. Iznova se postavlja pitanje šta je tačno 'holandsko', a na današnjim generacijama raznobojnih Holanđana, koji se trenutno školuju, ostaje da upotpune značenje ovog pojma.

Samenwerking met Lessius Hogeschool –inleiding

Afdeling Neerlandistiek van de Filologische faculteit Belgrado werkt al een paar jaar samen met Lessius Hogeschool. Deze samenwerking was voornamelijk gebaseerd op de gastlezingen, maar daarnaast kregen onze studenten dit jaar ook een kans om een klein project met Studenten uit Antwerpen samen uit te voeren. Met onze hooglerares Jelica Novaković-Lopušina als de bemiddelaar hebben wij twee rap liedjes uit het Servisch naar het Nederlands en omgekeerd vertaald. Studenten uit Belgrado hebben namelijk een gedicht van Servische rapper Marcelo en Antwerpse studenten twee gedichten van ABN, een Vlaamse hiphopgroep, geannoteerd. Aangezien alle drie gedichten kritiek op de maatschappij oefenen en aangezien dat in rapteksten veel gebruik van straattaal is gemaakt, waren die verklaringen van realia's en jargon van groot belang. Bijvoorbeeld, de verklaring van de titel '*Pegla*' heeft Antwerpse studenten tot oplossing '*Amok*' geleid: connotatieve betekenis daarvan in de straattaal (amok maken, ruzie maken, geneigd tot vechtpartijen zijn) is gelijk. Tot deze oplossing was niet makkelijk te komen, zoals het altijd het geval is met het vertalen van woorden zonder equivalenten. Toch, voor een vaak voorkomende verkeerde spelling van Servisch ontkennend woord vóór een werkwoord ('*ne znam*') – in vers let. '*hij weet hoe voor cyrillisch schrift te vechten, maar hij schrijft 'neznam' (ik weet het niet) samen*' – hadden onze collega's een originele oplossing dankzij de culturele equivalentie: '*Hij is een Vlaamsblokker, maar hij schrijft het met één K*'.

Aan de hand van zo veel mogelijkheden om dit gedicht echt Vlaams te maken, besloten we, in plaats van een letterlijk of een vertaling met een hoge graad van differentiatie, een naturaliserende strategie te trachten. Zo is Darko, een agressieve Belgradose jongen met nationalistische strevingen een Vlamsblok(k)er geworden

en die sterke maatschappelijke kritiek werd bewaard. Aan de andere kant, besloten wij om het liedje *Algemeen Beskaafd Nederlanz* (van Vlaamse rapgroep ABN) met een hoog graad van differentiatie te vertalen om de boodschap zo juist mogelijk over te brengen. Op die manier wordt het voor een Servische lezer duidelijk hoe de auteur bepaalde aspecten van Nederlandse en Vlaamse maatschappij ziet.

Toch is het niet te ontkennen dat sommige begrippen geen zinnige associatie oproepen bij de Servische lezers. *Mechelaar* en *Tita* bijv. betekenen enigszins niets in de Servische culturele context. De eerste was de munt benaming in 1485 ergens in de Lage Landen, en *Tita tovenaar* was een kindertelevisieserie uitgezonden in de Lage Landen. Het is voor de meeste Servische lezers ook niet bekend dat Osdorp, genoemd in dit gedicht, een plek in Nederland is. Dat verwijst naar een belangrijk feit - dit liedje is een samenwerking tussen Nederlandse en Vlaamse rappers.

Maar hoe kan een Serviër dat komen te weten? En waarom zijn we dan ervan overtuigd dat de strategie die we gekozen hebben - het vervreemdende vertalen - in dit geval de meest geschikte is?

Dit is het gevolg van onze beslissing om de rol van de bemiddelaar tussen twee duidelijk verschillende culturen te spelen. Op deze manier brengen we Servische lezers en de stijl van de Vlaamse en Nederlandse rappers bijeen. Dat betekent dat we boven een 'dichtere' voor een vervreemdende betekenis gekozen hebben. Bovendien boden we hier de verklaringen van de realia zoals *Mechelaar* en *Tita*.

Uiteindelijk zal het met behulp van die vertalingen en externe verwijzingen hopelijk lukken dat het Servische publiek een breder beeld van de cultuur der Lage Landen vormt. Dan zou onze missie van de culturele bemiddelaars, stap voor stap volbracht worden.

Saradnja sa Visokom školom *Lessius* - uvod

Grupa za nederlandistiku Filološkog fakulteta u Beogradu već nekoliko godina saraduje sa Visokom školom *Lessius*. Ova saradnja je pre svega bila zasnovana na gostujućim predavanjima, međutim, naši studenti su pored toga, ove godine dobili mogućnost da, zajedno sa kolegama iz Antverpena, ostvare jedan manji projekat. Uz posredovanje naše profesorke, Jelice Novaković-Lopušina, preveli smo dve rep pesme sa srpskog jezika na holandski i obrnuto. Naime, studenti iz Beograda su anotirali jednu pesmu srpskog repera Marčela, dok su studenti iz Antverpena anotirali dve pesme flamanske hip-hop grupe *ABN*. Kako sve tri pesme na neki način predstavljaju kritiku društva, i kako se u tekstovima rep pesama koristi dosta slenga, objašnjenja realija i žargonskih reči su bila od velikog značaja.

Objašnjenje naslova 'Pegla', na primer, dovelo je studente iz Antverpena do rešenja 'Amok': konotativno značenje ovih reči u slengu je slično (tuča, izazivanje tuče). Do ovog rešenja nije bilo lako doći, kao ni u većini slučajeva bezekvivalentne leksike. Ipak, za čestu pravopisnu grešku u srpskom jeziku, povezano pisanje odrične rečice ne uz glagol ('*neznam*') – u stihu '*I zna da nije za ćirilicu, ali piše spojeno neznam*' - naše kolege pronašle su originalno rešenje zahvaljući kulturološkoj ekvivalenciji: '*On je član Flamanskog bloka (Vlamsblokker), ali ga piše sa jednim K*'.

Na osnovu velikog broja mogućnosti da ovu pesmu učinimo zaista flamanskom, odlučili smo se da, umesto bukvalnog ili prevoda sa visokim stepenom diferencijacije, odaberemo odomaćujuću strategiju prevođenja. Tako je Darko, agresivni beogradski dečko sa nacionalističkim težnjama, postao član Flamanskog bloka, čime je sačuvana upravo ta izražena kritika društva.

Sa druge strane, prilikom prevođenja pesme *Algemeen Beskaafd Nederlanz*, istoimene flamanske rep

grupe (*ABN*) odlučili smo se za otuđujući prevod kako bismo srpskim čitaocima što tačnije preneli poruku same pesme, a time i način na koji tekstopisac vidi određene aspekte holandskog i flamanskog društva.

Ipak nije zanemarljivo to što neki pojmovi ne izazivaju željene asocijacije kod srpskih čitalaca. *Mehelar* i *Tita*, na primer, ne znače skoro ništa u srpskom kulturološkom kontekstu. Prvo označava naziv za monetu iz 1485. godine negde u Nizozemlju, a Čarobnjak *Tita* je naziv dečije televizijske serije, emitovane u Holaniji i Belgiji. Isto tako većini srpskih čitalaca verovatno nije poznato da je *Osdorp* koji se pominje u pesmi, zapravo mesto u Holandiji, što ukazuje na jednu bitnu činjenicu - ova pesma predstavlja saradnju između holandskih i flamanskih repera.

Ali kako to može da zna jedan srpski čitalac? I zašto onda mislimo da strategija kojom smo se služili - otuđujuće prevođenje - u ovom slučaju najbolje odgovara?

Ono je posledica naše odluke da budemo posrednici između dve različite kulture. Na ovaj način upoznajemo srpske čitaoce sa stilom flamanskih i holandskih repera. Sa tim u vezi smo se povrh 'bližeg' prevoda, odlučili za otuđujuće rešenje. Pored toga, ovde smo dali i objašnjenje nekih od realija - *Mehelar* i *Tita*.

Nadamo se da će se slika koju srpski čitaoci imaju o Nizozemlju, pomoću ovakvih prevoda širiti. Na ovaj način će se i naša misija kulturološkog posrednika, korak po korak, ispunjavati.

J. Simić, M. Vojinović

Pegla Amok

Darko ima deset godina
i nema užinu za vreme odmora
Njegovi nemaju posla, on ima 30 kila s knjigama
Knjige su sad van ranca, prljave u blatu i barama
Jer, pošto nema džeparca,
Darka tuku dečaci s kajlama
Bezdušni grohot dok vazдушnim đonom obojica gaze ga
Neke cure dobacuju kikut,
on se tiho grči izranjavan
Žali što nije ko čale što prebija
svakoga po kafanama
Što je slab i mora da čuti,
jer muško ne sme da bude njanjavac
Tog dana ga je spasio jedan debeli pegavi klinja
Malo stariji, verovatno iz srednje
što je tu pored bila
Razjurio ona dva klinca,
stao na njegovu stranu,
i to je jedini put
kad je neko bio dobar prema Darku

Darko is tien jaar oud
En heeft geen boterham voor in de schoolpauze
Zijn ouders zijn werkloos, hij weegt 30 kg met boeken en al
De boeken zijn nu uit zijn tas gevallen, liggen smerig in het slijk
Want hij heeft geen zakgeld
En daarom wordt hij geslagen door jongens met bling bling-kettingen
Harteloos gegrijs terwijl ze hem met Airmaxen allebei de grond in schoppen
Een paar meiden grinniken erbij,
Terwijl hij gewond stil ineenkrimpt
Het spijt hem dat hij niet gelijk z'n ouwe
Iedereen in louche cafés in elkaar kan slaan
Dat hij zwak is en zwijgen moet
Want en man mag geen mietje zijn
Die dag werd hij door een dikke sproetige jongen gered
Iets ouder, waarschijnlijk uit de middelbare school
Daar in de buurt
Hij verjoeg die twee kwajongetjes
En nam het voor hem op
En dat was de enige keer
Dat iemand aardig was voor Darko

Darko ima sedamnaest,
napucan je i svi sad zovu ga Pegla
Ima treš trešu, ima naj najke
i ramena široka ko regal
Ima bes besvesti, oči očinske, jed jednak ko nekad
I zna da bije za ćirilicu, ali pise spojeno neznam
On mrzi Hrvate, čuo da treba
u pesmi omiljenog benda
On mrzi pedere rekla mu crkva
i dobri pastir Kačavenda
On voli svoj narod, voli Kosovo
i život bi dao za njega,
ali zove prljavom seljačinom svakoga
ko nije iz BGa
Pegla Pegla je spreman na sve da uđe u tim
Da ga shvate ozbiljno baš svi
Da i on bude jedan od njih, jer
Pegla ne želi da gleda kako tone mu zemlja
i da na to bude jebeno tih
Iskriviće od batina svakog ko je kriv
ALI moraće da dokaže koliko je odan
U rancu ima baklju, zastavu, dva noža
U parku je noć, u noći je park a
U parku je tip, liči na pederaša
Ako ga olomi, biće kulijana
Primiće ga u ekipu huligana
Vidi na šta liči, sigurno je feget
Ma jebo tuču, bolje nož u bubreg
Ajmo, Pegla, to, ubodi ga
Evo, pada
Sad zaskoci ga
Ubodi opet, ubodi pedera
Za crkvu, za Boga, živelu Srbija
Vidi kako plače, bre, pička pegava

Darko is zeventien,
Hij is een stoere bink en idereen noemt hem Amok
Hij kleedt zich trashy en draagt Nike-Nikies
En hij is zo breed als een kleerkast
Hij is vol zinloze woede en afgunst, heeft ogen als z'n vader
Hij is een Vlaamsblokker, maar hij schrijft het met één K
Hij haat migranten, hij hoorde dat het zo hoort
In een liedje van zijn favoriete band
Hij haat janetten, dat kreeg hij van de kerk te horen
en van de goede herder Van Geluwe
Hij houdt van zijn volk, hij houdt van een Vlaams Brussel/Vlaanderen
Daarvoor zou hij zijn leven geven
Maar hij noemt iedereen die niet uit VL komt
een smerige fransquillon
Amok Amok is tot alles bereid om tot de klik te behoren
Om door iedereen au sérieux genomen te worden
Om ook een van hen te zijn want
Amok wil niet toekijken hoe zijn land ten onder gaat
En hij wil niet fucking zwijgend toezien
Hij zal iedereen die schuld heeft bont en blauw slaan
Hij moet bewijzen hoe trouw hij is
In zijn rugzak draagt hij toorts, vaandel, twee messen.
Het is nacht in het park, in de nacht ligt het park
In het park staat en kerel, hij lijkt op een janette
Als hij hem afranselt, zal het cool/graaf/neig zijn
Hij zal toegelaten worden tot de hooligans
Kijk hoe hij eruit ziet, zeker zwoel
Ach, wat gevecht, beter een mes in zijn nieren
Kom, Amok, goed zo, steek hem neer
Kijk, hij valt
Spring op hem
Steek opnieuw, steek die homo neer
Voor kerk, voor God, leve Vlaanderen
Kijk hem huilen, maat/man/joeng/jong/gast die sproetige pussy

ček, stani, pa to je on, onaj iz skolskoga Wacht even, zeg, dat is toch die jongen van het schoolplein

Pegli drhti usna, drhti ruka, dok momak krklja
Te oči, sva ta pitanja u njima, taj užas,
Pegla ne može da gleda, Pegla muči se da diše,
Pegla napipava rukom kamen i smrska mu lice
Gde je sad Bog, Pegla, kada vidiš oko što curi,
kada vidiš svu krv što šiklja,
kada nema mase da divlja.

Amoks lippen trillen, z'n hand trilt terwijl de jongen rochelt
Die ogen, al die vragen daarin, dat afgrijzen,
Amok kan niet kijken, Amok ademt met moeite,
Amok vindt met z'n hand een steen en vebrijzelt z'n gezicht
Waar is God nu, Amok, wanneer je ziet hoe een oog uitlekt,
Als je al dat bloed ziet spatten,
Als er geen massa is die raast.

KO je tvoj bog, Pegla, za koga radiš to sve,	WIE is jouw God, Amok, voor wie doe je dit allemaal,
Je l sad bolje tvojoj zemlji?	Gaat het nu beter met je land?
Kako to da si sam i nem?	Hoe komt het dat je alleen en stomgeslagen bent?
Kako to sada nikog nema?	Hoe komt het dat er nu niemand is?
Samo ti i komadići mesa na dlanu, obrazu, čelu	Alleen jij en stukjes vlees op je handen, wangen, voorhoofd
Na duši, koju više nemaš	Op je ziel die je niet meer hebt
Gledaj ga, gledaj, Pegla!	Kijk hem aan, kijk, Amok!
Znaj, i on tebe gleda mrtvim okom s druge strane,	Weet dat ook hij jou aankijkt met zijn dode oog van de overkant
da znaš, da pamtiš, šta god misliš sad	Weet, onthou, wat je nu ook denkt
da si to oko, taj vir,	Dat jij dat oog bent, die draaikolk,
to si ti	Dat ben jij

Algemeen Beskaafd Nederlanz Standardni cibilizovani nizozemski

Rechtsreeks uit Nederland ben ik tevreden want de nederhop stijgt op in het Vlaamse land. Van het land waar jij je pollempoeder haalt breng ik nederlands rap ook jouw moedertaal. Als ik samen met de ABN sta te zingen Osdorp stijl samen met de Vlamingen van de noord naar de zuid van de oost naar de west brengen wij uit allebei de landen het best. Belgische bieren en de nederlandse wiet verenigd in dit funky vette nederlandse lied. het virus verspreid en het werkt meteen het ploft in je kop en je merkt het meteen. Nederpraat van de straat check het uit maat wordt in beide landen groter dan Sesamstraat. Het zal jaren, maanden dagen uren duren maar de Vlaamse rap verovert de zuiderburen. Algemeen beschaafd Nederlands Abnormale CD voor de 1 dubbel 9 8 wie had dat verwacht. In mijn eigen moedertaal kom ik op je af hoor je dat niet graag pif poef paf je broek zakt af niet met bananen net als in een TV reclame mijn stijl is rijker dan het crisisplan van premier Dehaene maar wel met frithop de woorden die ik drop verkopen nog beter dan die plastieke poppen van een sexshop 't is degene PITA met andalous 'k heb telepathie met drari zonder flous ik weet wat ze willen lekker chille zich amuseren met XTC pillen en deaaale ergens in een house-discotheek wat een dokter in een jaar verdient verdienen zij in een week echt waar, geloof de Mechelaar 'k ben niet TITA maar wel de PITA de tovenaar	Pravo iz Holandije, zadovoljan jer neder-hop se širi flamanskim tlom sad Iz zemlje gde sebi sređuješ buksnu holandski rep ti maternji jezik postaje Kada zajedno sa ABN-om pevam, Osdorpski stil sa Flamancima od severa ka jugu, od istoka ka zapadu donosimo od obe zemlje, samo najbolje Belgijsko pivo i holandska vutra ujedinjeni u ovoj funky masnoj nizozemskoj pesmi virus se širi i momentalno radi uđe ti u vuglu i to se momentalno vidi nizozemski s asfalta, isčekiraj to brate od Sezam(ove) ulice više ga u obe zemlje prate Godinama, mesecima danima još trajaće ali flamanski rep sve komšije sa juga osvajaće Standardni civilizovani nizozemski Abnormalni CD iz 1 9 9 8, ko bi očekivao Na svom jeziku obraćam ti se I ako ti se ne sviđa, beng beng, odjebi bez banane, one sa reklame stil mi je bogatiji od kriznog plana vlade ali i sa pomfritom prodaju se, rime koje dropam bolje od onih plastičnih lutki iz sexy šopa to je taj, Pita sa andaluz sosom imam telepatiju sa dekint ekipom znam šta oni hoće malo da kuliraju i eksom da se zgutaju i da diluju, negde na gajbi il' u klubu što dr. zaradi za dinu oni uzmu za nedelju, da, stvarno je tako veruj Mehelaru nisam ja Tita, ja sam čarobnjak Pita

Seriewoordenaar – inleiding

Het gedicht Seriewoordenaar hebben wij onvertaald gelaten, omdat we van mening waren dat het eigenlijk onvertaalbaar is. Al in de titel kwamen wij een neologisme tegen. In het Nederlands zijn neologismen makkelijk te vertalen, wat met het Servisch niet het geval is. In het Nederlands kan je nieuwe samentellingen bijna zonder beperkingen maken, terwijl dat in het Servisch alleen in bijzondere gevallen mogelijk is. Daarnaast staat het gedicht vol

met andere samenstellingen en realia die naar het Servisch alleen beschrijvend kunnen worden vertaald, wat het behouden van rijm en metriek die in dit gedicht ook belangrijk zijn onmogelijk maakt.

In het vervolg zie je het gedicht met onderstreepte voorbeelden van vertaalproblemen. Dat zou handig kunnen zijn voor een vertaler die in de toekomst de tekst zou proberen te vertalen.

Seriewoordenaar – uvod

Kada smo od flamanskih kolega dobili dve anotirane pesme flamanskog hip-hop sastava *ABN*, plan je bio da obe pesme i prevedemo na srpski jezik. Međutim, pokazalo se da je jedna od njih, *Seriewoordenaar*, zapravo 'neprevodiva'. To je postalo jasno već na prvi pogled i to kod samog naslova. Naime, '*seriewoordenaar*' je neologizam, nastao od holandske reči '*seriemoordenaar*' što znači serijski ubica. Prva pretpostavka je da je na reč '*woord*' (sa značenjem: reč) dodat nastavak koji označava vršioca radnje '*-aar*'. Iz toga možemo da zaključimo da je, po analogiji sa '*seriemoordenaar*', '*seriewoordenaar*' neko ko, serijski, ponavlja neku radnju rečima ili je možda nad rečima vrši.

Daljim čitanjem pesme saznajemo da je reper (izvođač) taj koji rečima barata kao mađioničar i upoređuje sebe u tom smislu sa Dejvidom Koperfildom. On je taj koji jezik 'ubija', rastavlja ga i ponovo sastavlja, odnosno eksperimentiše sa njim. Osim toga, on vidi sebe i kao nekoga ko postavlja jezičku normu i prkosi 'Debelom Van Daleu' – Velikom *Van Dale* rečniku holandskog jezika.

Ako otvorimo upravo taj rečnik, videćemo da u njemu postoji reč '*woordenaar*' koja označava onog koji sastavlja rečnik, ili u drugom značenju nekoga ko poklanja veliku pažnju rečima. U tom smislu '*seriewoordenaar*' može da bude neko ko neprestano izmišlja nove

reči, igra se sa njima, sakuplja ih, ali i neko ko veoma pazi na pravilnu upotrebu jezika.

Kako grupa *ABN* dolazi iz Flandrije u kojoj se govori flamanska varijanta holandskog jezika (iako postoji jedan sveobuhvatni Standardni nizozemski jezik), moguće je da je pesma upućena onima koji flamanski varijetet smatraju nižim u odnosu na holandski.

Sa druge strane, ona može biti odgovor onima koji preterano paze na 'pravilnu' upotrebu jezika, želeći da spreče jezičke promene, ili pak onima koji tekstove rep pesama kritikuju zbog 'pogrešnog' jezika, pa samim tim i lošeg uticaja na njega.

Osim ove reči, u pesmi postoji veliki broj neologizama kao i realija koje predstavljaju problem za prevodjenje. Problem prevodjenja neologizama, na primer, leži u činjenici da su to većinom složenice i izvedenice. U holandskom jeziku se nove reči na takav način veoma lako stvaraju, dok je u srpskom to skoro nemoguće.

U nastavku sledi originalan tekst u kome su označeni neki od potencijalnih prevodilačkih problema i realije na koje treba obratiti pažnju, a priložena su i objašnjenja koja smo dobili od kolega iz Antverena. Ovako anotiran tekst može da posluži kao smernica nekome ko će u budućnosti možda želeći da prevede ovu pesmu.

M. Vojinović

Seriewoordenaar

Wie lacht verdacht in de nacht en fluistert er zacht
Met een *juister gedacht* over de duistere kracht
En gebruikt ze onverwacht net als *Darth Vader* tegen *Luke Skywalker*
Je voelt m'n natte adem in je nek en ervaart me als een stalker
Die met een *mokerhamer* woorden boorde in je hartkamer
Tot ze diep je geest raakte *doeltreffender*, bekwamer
En aangenamer dan *zieleknijpers* komen deze *microfoongrijpers*
Tekstentypers letterslijpers, je ingewanden vervangen door iets rijpers
Namelijk pure psychopraat in de maat die zegt waar 't over gaat
Vergeet *David Copperfield*, dit's pas echt getover *maat*
Imposant improviseren *vet* met rijms jongleren
Je borstkas *openrippen* en er strakke lijnen in bombarderen
Exploderend expliciteren bekritisierend animeren
En *samenzweren* dat is hoe dat we onze *shit* presenteren
Dus hou je vast! Hou je klaar
D'r is niemand die ik spaar, want ik ben die *seriewoordenaar*

Serie woorde serie woorde serie woordenaar
Seriewoordenaar seriewoordenaar
Vermoord de taal en hak ze in mekaar

Deze gestoorde *etters* killen woorden en letters
Hakken en prakken in de taal *dikke van dale bloedspetters*
Vormen iets *vetters*, *headnodder* na headnodder
Haal je kogelvrije vest maar we schieten niet met *losse flodders*
We komen vlotter zonder gestotter, sorry, mevrouw de logopediste
Deze laatste der idealisten komt hier geen woord verkwisten
Je *dist* me, vergist je want wat wist je?
Veel te weinig dus ik pijnig je brein
Met m'n venijn ondergronds en explosief als een landmijn
Dus blijft staan aan de kantlijn elke stap is een stap teveel
Tel je ledematen maar na, we laten niets meer van je heel
Veroordeel professioneel, 't vonnis is geveld
Je krijgt een alternatieve straf maar wel een met veel geweld
Genoeg gespeeld, je wordt geveerierendeeld en gekeeld
En opgezet als het beste voorbeeld van generaties inteelt
Hoe staat het nu met uw zelfbeeld, wat bent ge in uw eigen ogen waard
Ik ben ontoerekeningsvatbaar verklaard, maar zet de nieuwe standaard
Bastaard, ik ben je kompas, je wegwijzer, je landkaart
Van 't westen naar 't oosten naar 't zuiden naar 't noorden
Plegen we woorden in serie, seriewoorden

zieleknijper – psycholoog

maat – bré
vet – goed

etters - ambetante, lastige kinderen;
mensen die hun zinnetje doordrijven
en naar niemand luisteren
killen-vermoorden, echt in de zin
van 'kapotmaken', 'afmaken'
koelbloedig
dikke van dale - Van Dale Groot
Woordenboek der Nederlandse Taal
vetters - beters, coolers
losse flodders - nepkogels
we schieten niet met losse flodders -
we menen het serieus
dist - iemand laten vallen, iemand
achterlaten

Indonesië

Per motor naar de sterren

Dankzij de jaarlijkse beurs die ik heb gekregen om de Indonesische taal en cultuur te studeren, kreeg ik kans om geweldig Bali te ervaren. Ik heb alle verplichtingen van mijn leven in Belgrado opgezegd en ik vertrok naar het onbekende voor een onschatbare beleving.

Het verhaal begon zich te ontvouwen toen ik in Jarkarta aankwam. Het eerste ding dat ik me herinner is vochtigheid en de ademnood. Ik landde zonder bagage, want die was verloren geraakt door de vliegtuig-maatschappij. Ik leerde onmiddellijk geduld te hebben in Indonesië. Hun gezegde is niet voor niets „jam karet”. En dat betekent „Langzaam, er is genoeg tijd”. Iedereen komt later en ze vinden dat niet erg. De tijd kan wachten. Er is geen spoed, aangezien gemiddelde temperatuur tijdens het gehele jaar 30 graden is. Ik wende er pas na enkele maanden aan.

Daarna, aankomst aan magisch Bali. Gevoel van vrijheid vanaf het begin. Heel veel motoren tussen de natuur en onder de grote hemel. De sterren waren nog nooit zo talrijk. De mensen hebben een glimlach, zijn vriendelijk, ze stotteren in het Engels. Ze willen geld verdienen aan 'witte' mensen. Het verdiende geld heeft geen invloed op de kwaliteit van hun leven, ze zijn helemaal tevreden met alles wat ze hebben. Maar ze spreken vooral 'witte' mensen aan, omdat die meer geld hebben in vergelijking met hen. De politie stopt je vaak. Ze vragen voor jouw rijbewijs en controleren of je een helm draagt. Als niet, schrijven ze een grote boete en die moet je direct betalen. Maar de mensen zijn niet allemaal dezelfde, ik veroordeel de mensen niet. Dat heb ik ook van Bali geleerd. Misschien komt het door hun eeuwige glimlach, sereniteit, bescheidenheid of vrijgevigheid. Als ik een probleem met mijn eigen motor had, waren ze er om mij te helpen. Als ik een taxi-ritje nodig had, waren ze weer daar. Als ik verloren was, toonden ze mij de weg. Niet met woorden, maar ik werd gebracht naar de gewenste locatie.

Ik woonde in Sanur, in een huis naast het strand dat

Indonezija

Motorom do zvezda

Odlazak na Bali usledio je nakon što sam dobila stipendiju od indonežanske ambasade u Beogradu za učenje indonežanskog jezika i kulture u trajanju od godinu dana. Otkazala sam sve obaveze koje sam imala u Beogradu i zaputila sam se u nepoznato i neprocenjivo iskustvo.

I traka je krenula da se odvija. Stigla sam u Džakartu i prvo čega se sećam, po izlasku sa aerodroma, je velika vlaga i otežano disanje. Sletela sam bez prtljaga koji je bio zagubljen pa sam odmah na početku naučila koliko je potrebno da se naoružate strpljenjem u Indoneziji, „jam karet” njihova uzrečica koja u slobodnom prevođu znači „Polako, ima vremena.” Svi svuda kasne i apsolutno se ne uzbuđuju povodom toga. Vreme je to koje može da čeka. Nema žurbe kada je prosečna temperatura tokom godine 30 stepeni. Navikla sam se nakon par meseci.

A nakon toga dolazak na magični Bali. Osećaj slobode od samog početka. Nepregledne kolone motora među rastinjem i imponantno nebo na sve strane. Zvezde nikada nisu bile brojnije. Oni nasmejani i ljubazni, zamuckuju engleski i jako žele novac „belih” ljudi iako on neće uticati na kvalitet njihovih života. Sasvim su zadovoljni onim što imaju, ali ipak žude da imaju vašu boju kože i vaš novac koji svakako imate mnogo više u odnosu na njih. Policija vas često zaustavlja i traži dozvolu, proverava da li nosite kacigu, a ako je nemate pišu vam velike kazne, a oni uzimaju novac. Ali nisu svi isti, ne bih ja da sudim i tome vas uči Bali. Možda prevagu nosi upravo taj njihov večiti osmeh, spokoj, skromnost i velikodušnost. Kada mi se kvario motor, bili su tu da mi pomognu i pored teškog sporazumevanja, kada mi je bio potreban prevoz, opet su bili tu, kada sam se gubila, pokazivali su mi put, ali ne rečima nego su me doveli do željenog mesta.

Živela sam u Sanuru, u kući nadomak plaže koju sam delila sa još tri devojke iz Argentine, Grčke i Srbije. Kuća okružena dvorištem prepunog raznog cveća i

ik met drie andere meisjes uit Argentinië, Griekenland en Servië deelde. Het huis was omgeven door een tuin vol verschillende bloemen en planten, die we zelf gebruikten voor in de keuken. We hadden een traditionele badkamer. Dat betekent; geen douche (de mensen gieten zichzelf nat, uit een grote kuip met water). Maar wij maakten er een geïmproviseerde douche van.

De Universiteit was op 50 km afstand van het huis, dus moest ik het rijden op de scooter leren. Het is het goedkoopste vervoersmiddel en het meest geschikt voor het verkennen van het eiland. Ik viel en genees de wonden met de plant aloe uit de tuin. De Universiteit was een uur van huis rijden. Door de jungle, de weg die niet meer te zien was door de eindeloze file van de motoren. Op sommige motoren zaten gezinnen met hun hele levens-uitrusting (sokken, handschoenen etc – bescherming tegen de zon). Vaak kwamen we aan op de Faculteit, waar heel vaak er geen lezing was wegens ceremonie.

Bali is de enigste plaats in Indonesië waar Hindoe de grootste religie is. Er wordt drie maal per dag gebeden. Bij de ingang van elke huis, winkel of veldje. Met

biljem koje smo besomučne brale i mešale u kuhinji. Imale smo tradicionalno kupatilo, dakle tušu tamo nije bilo mesto (s obzirom na to da se oni polivaju iz velike kade), ali smo mi napravile improvizovani tuš.

Fakultet je bio udaljen 50 km od kuće u kojoj sam živela pa sam kako sam znala i umela naučila da vozim skuter. On je najjeftinije sredstvo prevoza i najpogodnije za istraživanje ostrva. Padala sam i vidala rane a lojom iz dvorišta. Dakle, predavanje na sat vremena udaljenosti od kuće, vožnja po džungli zvanom njihovi putevi koji se ne vide od nepregledne kolone motora i čitavih porodica koje obitavaju na tim motornim vozilima sa punom opremom koja podrazumeva čarape i rukavice (setite se bele kože). I stižemo do fakulteta na kom veoma često nema predavanja jer oni imaju ceremonije - Bali je jedino mesto u Indoneziji gde je hindu većinska religija. Tri puta dnevno stavljaju ponude na ulazu u svaku kuću, prodavnicu, polje; spakovani paketić u listu od banane na kom stoji pirinač, komad voća i mirišljavi sandal štapić. Dok se nisam navikla jako sam pazila da ne stanem na te ponude bogovima pošto se nalaze svuda. Taj miomiris sandala preovladava i prati

daarbij een klein pakketje gewikkeld in bananenblad. Met daarin rijst en een stukje fruit. En scented sandal wierook staat erbij. Ik moest daaraan wennen. Ik was voorzichtig aan het begin, ze staan overal. De geur van sandel kom je overal tegen en het volgt je over het eiland. Bijna elk huis heeft een kleine tempel die in de tuin staat en waarin ze wierook branden. Ze bieden deze plaatsen aan, waar mensen kunnen bidden.

Ze hebben vier klassen. Vertegenwoordigers van de eerste klas mogen enkele vrouwen hebben. Ze gaan jong trouwen en krijgen kinderen. Wegens de hoge inwoners-aantallen, mogen ze alleen twee kinderen hebben.

Als je iets aan de mensen geeft, moet je dit met de rechterhand doen. Want de linkerhand wordt als onrein beschouwd. Wanneer ze je ontmoeten; geven ze je hun hand, spreken hun naam uit en raken het hart aan. Iedereen groet je op de straat omdat je witte huid hebt. Een buitenstaander. Iedereen vraagt je: waar je naartoe gaat en waar je woont. Net als je een beroemde persoon bent, echt. Toen las ik ergens: "Niet boos worden. Ze willen je op deze manier leren kennen, zodat je niet meer een vreemdeling voor hen bent".

Het eiland van de Goden. Het is prachtig. Er zijn schitterende landschappen. Rijstvelden, bamboe, geurige en mooie bloemen overal. Ik ben in Tanah Lot geweest, een van de grootste tempels in Bali en ik ervaarde de emotionele ontlading die bezit van me nam. De tempel is in water, op een rots en geeft een ongelooflijk gezicht. En naast de oever zijn nog vijf kleinere tempels. Ik stond op de top van de rots, ik keek naar de zonsondergang in de zee, aan de linkerkant was die grote tempel en aan de rechterkant waren de meest krachtigste golven die ik ooit heb gezien. De golven veroorzaakten witte schuim. En er was ook een surfer, die op de golven gleeed. Een van de vele onwederkelijke beelden.

Ik verbleef een jaar. Er waren mogelijkheden voor een langer verblijf, maar dat wou ik niet die keer. De mensen vertelden mij ook dat je niet alleen een keer naar Bali kan gaan. Dus, een volgend bezoek is onvermijdbaar.

vas po ostrvu. Skoro svaka kuća ima mali hram koji se nalazi u dvorištu u kom pale štapiće i stavljaju ponude kada žele da se pomole.

Imaju 4 kaste i predstavnicima prve je dozvoljeno da imaju po nekoliko žena. Rano se venčavaju i rađaju decu. Zbog mnogobrojnosti dozvoljeno im je da imaju dvoje dece. Kada im nešto dajete to radite desnom rukom jer se leva smatra nečistom. Kada se upoznaju sa vama pruže vam ruku, izgovore ime, a onda tom rukom dodirnu srce. Svi vam se na ulici javljaju jer ste beli. Svi vas pitaju gde idete i gde živite. Kao da ste poznati, zaista. A onda sam negde pročitala „Nemojte da vas to nervira, oni na taj način žele da vas upoznaju da im više ne budete stranci.“

Ostrvo Bogova. Divno je. Ima fenomenalnih predela. Pirinčana polja, bambusi, mirišljavi i prelepi cvetovi na sve strane. Bila sam u Tanah Lotu, jednom od najvećih hramova na Baliju i doživela sam potpunu obuzetost emocijama. Hram je u vodi, na steni i pruža neverovatno prizor. A tu pored na kopnu nalazi se još pet manjih hramova. Stajala sam na vrhu stene, gledala u sunce koje se spuštalo u more, sa leve strane se nalazio taj veliki hram u vodi, a sa desne najmoćniji talasi koje sam videla i koji su stvarali kupkastu penu. I poneki surfer koji se provukao do tih talasa. Samo jedna od mnogobrojnih nestvarnih slika.

Odbrojala sam godinu dana, stvorile su se prilike i za ostanak, ali eskapizam nekom drugom prilikom.

Rekli su mi da se na Bali nikada ne ide samo jednom. Dakle, povratak je neizbežan.

S. Karaulić

De auteur van de tekst “Wachten op een mentale dekolonisatie: Indonesië en de hedendaagse Nederlandse maatschappij” is Vincent Houben (integraal is de tekst te vinden op de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren-dbnl: Ons Erfdeel. Jaargang 39. Stichting Ons Erfdeel, Rekkem / Raamsdonksveer 1996). De vertaalster daarvan is onze studente Sandra Karaulić. Haar vertaling in het geheel zal beschikbaar zijn op de web site van onze vakgroep Neerlandistiek en op de site van Arius.

Wij publiceren alleen maar een deel van de vertaalde tekst, eigenlijk het begin en de conclusie. Hopelijk is dat genoeg om een beeld te krijgen over dit boeiende stuk.

Autor teksta „Čekajući mentalnu dekolonizaciju: Indonezija i savremeno holandsko društvo” je Vinsent Hauben (integralno tekst može da se nađe na Digitalnoj biblioteci holandske književnosti) a prevela ga je naša studentkinja Sandra Karaulić. Njen prevod u celosti će biti dostupan na sajtu naše grupe, kao i na sajtu Ariusa.

Mi ovom prilikom objavljujemo samo deo prevedenog teksta, zapravo početak i zaključak. To je nadamo se dovoljno da se dobije uvid u ovo intrigantno delo.

K. Šumonja

Čekajući mentalnu dekolonizaciju Indonezija i savremeno holandsko društvo

Šta spaja dve zemlje koje se nalaze na suprotnim krajevima sveta i koje su pre tačno pedeset godina krenule svaka svojim putem? Na prvi pogled Indonezija i Holandija su dva različita sveta koji nemaju ništa zajedničko. Postoje samo sećanja ljudi na ranija iskustva. Ili požutele fotografije koje se mogu gledati i prašnjave stare knjige nad kojima može da se sanjari. Sada kada je zemlja već 50 godina nezavisna, holandski mediji ipak posvećuju pažnju Indoneziji na sasvim drugi način. Indonezija je za Holandiju i dalje od društvenog značaja, iako se to u istoj meri ne može reći za Indoneziju.

Razlike između Holandije i Indonezije gotovo da ne mogu biti veće. Holandija je sa svojih 15 miliona stanovnika mala država, dok je 200 miliona Indonežana dovoljno za peto mesto na svetskoj rang-listi. Sa druge strane Holandija važi za jednu od najbogatijih zemalja na svetu, dok je Indonezija u proteklih trideset godina prešla put od velikog siromaštva do skromnog životnog standarda. Holandija je ustavna monarhija i demokratska zemlja, Indonezija je militaristička, autoritarna republika. Socijalne i kulturne razlike između ovih zemalja su velike. Holandskim društvom dominira široko rasprostranjena gradska srednja klasa koja, uprkos sekularizaciji, još uvek visoko vrednuje protestantske vrline kao što su marljivost i štedljivost. Indoneziju sačinjavaju različite etničke grupe. Iako su, kako islam tako i nacionalna državna ideologija (Pantjasila) faktor kohezije stanovništva, još uvek sve grupe stanovništva čuvaju sopstveni kulturni identitet.

Holandska neposrednost i trezvenost u ophođenju u suprotnosti su sa zaokupljenošću Indonežana očuvanjem manira koji ističu pristojnost i duhovnu kulturu.

Sadašnji holandsko-indonežanski odnos je proizašao iz navedenih razlika između ovih zemalja. Skoro da ništa nije preostalo od trgovačkih odnosa iz prošlosti, koji su bili motiv za boravak Holanđana na istoku. Značaj prometa robe iz i ka Indoneziji 1992. godine nije prelazio 0,35% ukupne holandske trgovine. Holandska spoljna politika usklađena je sa evropsko politikom i politikom NATO-pakta. Indonezija je članica Asocijacije nacija Jugoistočne Azije (ASEAN) i kao nesvrstana nacija nije u vojnom savezništvu sa Istokom ili Zapadom. Iako su obe zemlje na teritoriji one druge otvorile velika diplomatska predstavništva, čini se da je to više bilo sa ciljem da se zemlja na čijoj teritoriji je predstavništvo iskoristi kao prolaz do ostatka dela sveta u kome se ona nalazi nego što su od značaja sami bilateralni odnosi.

Tek kada se udaljimo od sadašnje situacije i usmerimo više ka prošlosti, postaje jasno u kojoj meri je Indonezija još uvek društveni faktor od značaja za Holandiju. Uzrok tome leži u neizbežnom preplitanju sadašnjosti i prošlosti. Prošlost, holandska kolonijalna vladavina u Indoneziji i bolni prekid te vladavine, u Holandiji se svaki put iznova aktuelizuje kada iz nekog razloga postoji povod za to. Istovremeno je Holandija, usled kolonijalne prošlosti, prožeta kulturnim elementima

koji vode poreklo iz Indonezije.

Trajni indonežanski uticaj u Holandiji vidljiv je zahvaljujući ljudima i materijalnim ostacima. J.A.A. van Dorn (*J.A.A. van Doorn*), sociolog, proučavalac nezapadnjačkih kultura, nedavno nam je sračunao da od svih ljudi koji su rođeni van Holandije, najveća grupa potiče iz Indonezije. Otprilike pola miliona ljudi ili potiče lično iz ove zemlje ili im jedan od roditelja dolazi odatle. Više od troje na svakih sto Holanđana imaju, dakle, direktne porodične veze sa Indonezijom. Početkom pedesetih godina ispostavilo se da je Evropskoj zajednici bilo sve teže da se održi u Indoneziji koja je tek postala nezavisna. Veliki broj ljudi prešao je u Holandiju. Mnogi su sa sobom doneli atmosferu koja je postojala u Indoneziji pre nezavisnosti. U Hagu (nazvanom „indonežanska udovica“) i na obodu područja zvanom Veluwe (Arnem, Velp) nastanilo se dosta povratnika iz bivše holandske kolonije. Holanđani iz Indonezije činili su većinu među evropskim stanovništvom koje je izbeglo u Holandiju. Iako se smatralo da je ova grupa primer tihe integracije, tokom poslednjih nekoliko godina postalo je jasno da je njihovoj sudbini posvećeno premalo pažnje.

Oni sebe smatraju, ne bez razloga, za ispaštaoce kolonijalnog sistema. Kod druge generacije u toku je proces emancipacije tokom kog se ponovo otkrivaju koreni indonežanskog identiteta. Tek sada se radi na sastavljanju prave indonežansko-holandske istoriografije.

.....

Od dolaska Holanđana Indonežani su im odgovarali i pisali, iako je to često bilo na jeziku koji je samo nekoćicina Holanđana govorila. Neprestano se odigravala prikrivena borba reči, u kojoj su Indonežani ukazivali Holanđanima na greške koje prave. Holanđani su to ignorisali usled osećaja sopstvene superiornosti i poriva da ih civilizuju. Čak i sada je mizerno interesovanje za indonežansku verziju istorije.

U indonežanskim spisima tokom devetnaestog veka javila se predstava o Holanđanima kao neprijateljima „ta zla, prevarantska, svetlooka rasa“, kako je to izrazio jedan islamski pisac pamfleta iz Atjeha. Nakon smene vekova i delimično pod uticajem zapadnjačkog obrazovanja, umesto te slike javilo se nešto drugo. Malo po malo kod Indonežana se širilo shvatanje da oni nisu inferiorni, da su morali da se otrgnu od holandske potrebe za uplitanjem i da nauče da budu samostalni. Mohamad Hata, kasnije potpredsednik Indonezije, objasnio je to na sledeći način: „Narod mora da se oslobodi osećaja zavisnosti, osećaja da bi samo okupator bio u stanju da poboljša našu ekonomiju i socijalni položaj.“ Ovo shvatanje iskristalisalo se u težnji za sopstvenom, nezavisnom državom. Podrazumevalo se da oslobađanje od Holandije ne može biti potpu-

no bez Nove Gvineje.

Holanđani su samo zbog određenog mentalnog sklopa bili u stanju da kolonizuju Indoneziju i ostavši dosledni tom sklopu, ne uzimajući u obzir društvene promene, izgubili su Indoneziju. Da su pre Drugog svetskog rata više obratili pažnju na primer Amerike i Filipina, ili primer Britanaca u Indiji onda bi dekolonizacija protekla postepeno i znatno manje nasilno. I nakon kapitulacije Japana, bilo je uticajnih ljudi koji su se zalagali za pregovore umesto oružanog nasilja. Njih su ili namerno ignorisali ili su ih uklanjali sa političke scene. Sporazumi koje su H. J. Mok i S. Šarir (*Sjahrir*) tako mukotrпно pripremili, u holandskom parlamentu su dopunjeni raznim dodatnim zahtevima. Tom prilikom političari su se očigledno osećali kao da ih javno mnjenje u Holandiji progoni. Iskusni političar J.H.A. Loheman (*Logeman*), žalio se s tim u vezi na postojeću posesivnost među holandskim narodom i na euforičnost koja je slična onoj vezanoj za ekspediciju na Lombok.

Ukoliko gore navedeno prihvatimo kao veoma sažet, možda ne baš dobrodošao, ali istinit prikaz mentalne strane holandsko-indonežanske prošlosti, onda se postavlja pitanje u kojoj meri se time menja naša slika nacionalne istorije. Naš nacionalni identitet je istorijski čvrsto ukorenjen. Osamdesetogodišnji rat protiv Španije sastojao se od borbe za političku i versku slobodu i od tada sebe smatramo slobodoljubivim i tolerantnim u odnosu na drugačija ubeđenja. Pored toga Holandija je uglavnom protestantska nacija. Građanske vrline kao što su naporan rad, štedljivost i velika moralna odgovornost kroz istoriju bile su odlučujuće za naša shvatanja i delanja. Ovi aspekti povezani su sa visoko razvijenim poimanjem grešnosti o tome šta je sve pošlo naopako.

Kolonijalna prošlost je u sukobu sa nacionalnom predstavom koju imamo o sebi. U sadašnjoj debati o Indoneziji osećaj sramote koju imamo zbog drugih, igra važnu ulogu. Neki dozvoljavaju, iz tog razloga, da ih navedu na javno priznanje krivice, a drugi brzo sklanjaju ta osećanja pod tepih i ne žele više da pričaju o tome. Istovremeno može da se zaključi da militantnost i politička dominacija u našoj bivšoj koloniji iznose na videlo tamnu stranu naše nacionalne želje za slobodom i tolerancijom.

Vreme je da se slika koja se pojavljuje u našoj kolonijalnoj istoriji uklopi sa našim shvatanjem nacionalnog identiteta. Nema mesta ni za samozadovoljnost niti za preteranu svest o grešnosti. Mi nismo bili niti smo bolji, ali ni lošiji od naroda koji nas okružuju. Za neke to znači razočarenje, a za druge je to možda utešna pomisao. Zbog potrebe za neprekidnom mentalnom dekolonizacijom Indonezija je i dalje od društvenog značaja za Holandiju.

Vinsent Hauben (prevela S. Karaulić)

Zonsondergang op Saparua Inleiding

De Nederlandse koloniale aanwezigheid in Indonesië liet diepe sporen na in de literatuur. Een aantal belangrijkste Nederlandse romans horen bij de koloniale en postkoloniale literatuur, zoals *De Stille kracht*, door L. Couperus en *Oeroeg*, door H. Haasse. Ter illustratie van de aanwezigheid van Indonesië ook in de poëzie, hebben we voor een gedicht van Patty Scholten gekozen - *Zonsondergang op Saparua*.

Het gedicht dat we gekozen hebben voor dit nummer van *Paukenslag*, kan beschouwd worden als een gedicht met de sterke postkoloniale kenmerken. De motieven en de sfeer van dit gedicht spreken voor zich - dit is een antwoord op de koloniale tijd in Indonesië. Bovendien is dit gedicht een hommage aan iets zeer menselijks - een keuze om geen wraak te nemen.

Het is al bekend dat het vertalen van poëzie vrijwel op dezelfde stoel zit als het schrijven van een nieuw gedicht. Toch deden we onze uiterste best om zo beter mogelijk alle obstakels over te winnen. Dit is het product van ons werk.

Zonsondergang op Saparua

De halve zon verft rood, geel, blauw, behang.
Zag ik zo'n doek, dan werd ik vast niet goed,
terwijl het hier iets stemmigs met me doet.
Red, yellow, blue. 'k Voel me senang, niet bang.

Twee vissers peddelen de ondergang
met vaste, trage slagen tegemoet
op weg naar nachtvissen, groen inktvisbloed.
Er schijnt een lichtje aan een boegsprietstang.

We lopen in de lauwe wind langs erven
waar matten vol met myrthe-bloemen sterven,
krimpend tot kruidnagels, het oude gewin

Van Compagnie en Heeren Zeventien
(en ook hun koopman Rumphius misschien).
Hier heerst geen wrok. Men groet ons niettemin.

Patty Scholten

Suton na Saparui Uvod

Holandsko kolonijalno prisustvo u Indonezi-ji ostavilo je dubokog traga i u književnosti. Neki od najznačajnijih holandskih romana pripadaju kolonijalnoj i postkolonijalnoj literaturi. Navešćemo samo neke: *Pritajena sila*, Luja Kupe-rusa i *Uruh (Crno jezero)*, Hele Hase (u prevodu Ane Stefanović, „Prometej“, 1994. godine). Kao ilustraciju prisustva Indonezije i u poeziji, izabra-li smo pesmu Pati Sholten, *Suton na Saparui*.

Pesma koju smo odabrali za ovaj broj *Paukenslag!*-a je pesma sa snažnim postkolonijalnim odlikama. Motivi i sfera ove pesme jasno govore da je ovo odgovor na kolonijalno doba u Indoneziji. Povrh toga, ona je i omaž nečemu ljudskom, a to je odu-stajanje od osvete.

Poznato je da je prevođenje poezije približno pisanju nove pesme. Mi smo se u svakom slučaju potrudili najbolje što smo umeli da pređemo sve prepreke tog poduhvata. Ovo je proizvod našeg rada.

J. Simić, M. Vojinović

Suton na Saparui

Polutka se sunca razliva: crvena, žuta, plava.
Na slikama je to prosto otužno,
dok mi je ovde nekako nužno.
Crvena, žuta, plava: hvata me senang, ne strava.

U susret sutonu dva ribara veslaju
zama hom sporim sigurnim,
ka sipama i ribama usnulim.
Plamičci lampe s pramca tinjaju.

Duž polja šetamo po toplom vetru
gde cvetovi mirte pobrani izdišu,
u začim se pretvaraju, zaradu staru

Za Istočnoindijsku Kompaniju
(koristeći možda i Rumphijusu botaničaru).
Ovde ne gaje mržnju. Ipak nas pozdravljaju.

(prev. K. Šumonja, J. Simić, M. Vojinović)

In memoriam Leo Vroman

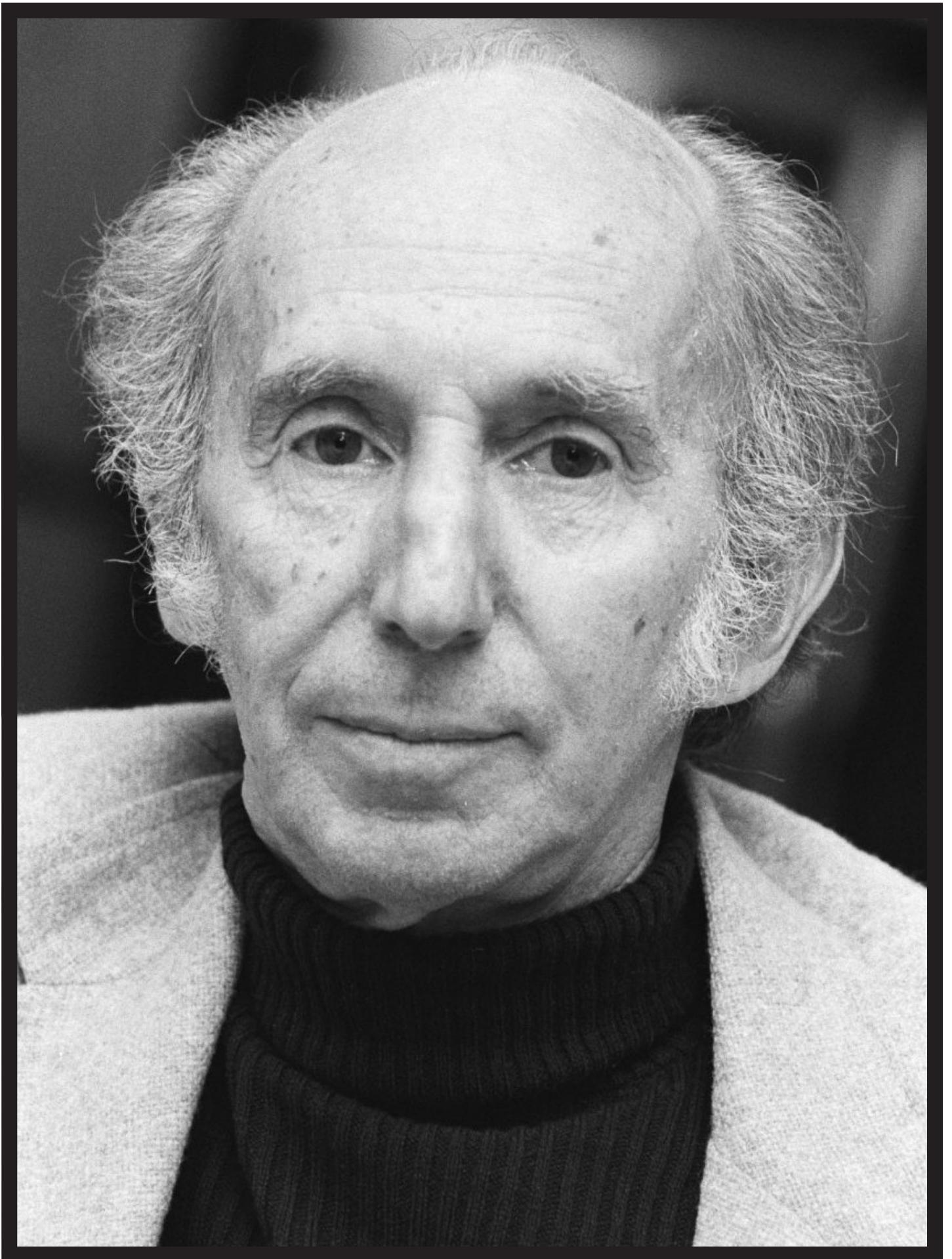
VROMAN, Leo (Leo Vroman, 1915-2014, NL)

Kod pesnika Vromana, nekoliko autobiografskih tema igra značajnu ulogu. To je najpre ljubav prema supruzi Tineke i dvema ćerkama, zatim krv kao materija na kojoj je doktorirao na biološkim naukama (po njemu je nazvan jedan efekat kod zgrušavanja krvi) u Sjedinjenim Državama gde je živeo i radio nakon izbavljenja iz japanskog logora u Indoneziji. Njegova blaga ironija i humanizam daju mu sasvim posebno mesto u okviru vremena kojim je dominirala Generacija pedesetih. Pa ipak, mnogi ga zbog razigranosti i nekonvencionalnosti jezika smatraju njihovim pretečom. Iako ateista, Vroman je u nauci i poeziji video odraz jednog te istog Sistema, neke vrste depersonalizovanog boga, koji unosi poredak i smisao u prividni haos sveta.

Vroman je sam ilustrovao svoje knjige, a autor je i stripa (Stiener en stalma) za koji je tekst napisao Anton Kolhas.

<i>Ideaal</i>	<i>Ideal</i>
Engel, als ik zo dromen kon en voor ons beiden de wolken zien glijden langs het plafond,	Andele, kad bih mogao kao u snu da iznad nas dvoje vidim oblake kako se roje po plafonu,
uit een bloemig vloerkleed groeiden de bedoelde planten en bloeiden langs de kanten de bedoelde bloemen,	rasle bi iz cvetnog tepiha te poznate biljke i poznati bi uz ivice prostirke cvetali cvetovi,
werden de kamerwanden welig wuivend lover en van ons tweeën en van de rest bleef niets dan liefde over.	zidovi sobe bili bi lepi lelujavi listovi a od nas dvoje i svega toga ne bi preostalo ništa osim ljubavi.

Leo Vroman (Het liegend konijn, april 2012) (prevela M. Vojinović)

Gastlezingen – inleiding

Bas Hamers

Als het over de gastlezingen en evenementen gaat, was dit een heel vruchtbaar academiejaar voor de studenten van de afdeling Neerlandistiek in Belgrado.

Het seizoen van gastcolleges heeft Bas Hamers geopend. Hij heeft een paar colleges gehouden over de Sinterklaas-affaire, een vurig thema dat veel publieke debatten in Nederland veroorzaakte. Daarnaast sprak hij ook over een ander actueel onderwerp: Immigranten en asielzoekers in Nederland.

Aan het begin van het zomer semester, in het eerste week van maart, hadden we de gelegenheid om de gastlezingen over avant-garde in de literatuur en het netwerk van avant-gardistische tijdschriften bij te wonen die gegeven werden door prof. dr. Hubert van den Berg (NL). In hetzelfde week was onze gast Sven Peeters (BE) die Vlaamse literatuur behandelde aan het voorbeeld van Dimitri Verhulst.

Een maand later maakten we kennis met de Vlaamse schrijver, dichter en slavist Johan de Boose. Hij presenteerde zijn boek *De poppenspeler en de duivelin*. Studenten Jovana Simić en Petar Andrić hebben de schrijver geïnterviewd, wat hieronder te lezen is.

Na De Boose was onze gast Nederlandse componiste en dichteres Rozalie Hirs. De keuze van gedichten uit haar poëziebundels, vertaald door Jelica Novaković-Lopušina en Radovan Lučić, is gepubliceerd onder de naam *Leven mogelijkheden* (*Život mogućnosti. Banja Luka: Biblioteka Prevodi, 2014*). Poëtisch-muzikale avond vond in Belgradose boeken- en platenwinkel *Leila* plaats. De samenwerking met dichteres continueerde en ze gaf interview aan Alisa Đukanović en Mila

Vojinović. Vierdejaarsstudenten hadden kans om aanwezig te zijn bij de lunch in de Residentie van de Nederlandse ambassadeur Zijne Excellentie Mr. Laurent Stokvis ter gelegenheid van bezoek van Rozalie.

Vervolgens verzorgden twee gastdocenten begin mei, Hilde van Belle en Olga Novitskaya (verbonden aan de Antwerpse afdeling van de KU Leuven) mini-colleges over internationale communicatie en (taal)rituelen.

De laatste gast in dit academiejaar was Benno Benrard die op zijn bijzondere, humoristische wijze zijn boek *Een geschiedenis van België voor nieuwsgierige kinderen (en hun ouders)* heeft voorgesteld, en alle studenten hebben ook een exemplaar daarvan gekregen.

Navolgend zijn twee bovenvermelde interviews met Johan de Boose en Rozalie Hirs te lezen. Bovendien gaf ook Benno Benrard een interview in verband met het boek over Gavriilo Princip wiens auteurs Jelica Novaković-Lopušina en Sven Peeters zijn.

Hilde van Belle en Olga Novitskaya

Gostujuća predavanja – uvod

Kada su u pitanju gostujuća predavanja, ovo je za studente Niderlandistike u Beogradu bila jedna veoma ispunjena akademska godina.

Sezonu gostujućih predavanja otvorio je Bas Hamers sa Univerziteta u Olomoucu, koji je u jeku javne debate u Holandiji o Sinterklasu održao par predavanja i radionica na tu, ali i na još jednu aktuelnu temu: Imigranti i azilanti u Holandiji.

Početak letnjeg semestra, u prvoj nedelji marta, imali smo priliku da prisustvujemo predavanju prof. dr Huberta van den Berha (Holandija) na temu književne avangarde i umreženosti evropskih avangardnih časopisa. Iste nedelje u gostima nam je bio i Sven Peters (Belgija) koji se pozabavio flamanskom književnošću na primeru Dimitrija Verhulsta.

Mesec dana nakon toga, upoznali smo se i sa flamanskim piscem, pesnikom i slavistom Johanom de Boseom koji nam je predstavio svoju knjigu *De poppenspeler en de duivelin* (*Lutkar i đavolica*), a intervju koji

Johan de Boose

su studenti četvrte godine, Jovana Simić i Petar Andrić, uradili s njim možete pročitati u nastavku.

Nakon De Bosea, predstavila nam se holandska kompozitorka i pesnikinja Rozali Hirs. Izbor pesama iz različitih zbirki njene poezije, u prevodu Jelice Novaković-Lopušina i Radomira Lučića, objavljen je pod nazivom *Život mogućnosti* (Banja Luka: Biblioteka Prevodi, 2014).

Poetsko-muzičkoj večeri prisustvo-

vali smo u beogradskom klubu Leila, a saradnja sa pesnikinjom se nastavila, pa tako u nastavku možete pročitati i intervju koji je dala studentkinjama Alisi Đukanović i Mili Vojinović. Studenti četvrte godine su imali i priliku da povodom gostovanja Rozali Hirs u Beogradu, prisustvuju ručku u Rezidenciji holandskog ambasadora, NJ.E. Laurenta Stokvisa.

Nakon toga, početkom maja, gošće su nam bile dve profesorke Antverpskog odeljenja Univerziteta u Luvenu - Hilde van Bele i Olga Novickaja. One su održale više predavanja i radionica na temu internacionalne komunikacije, jezičkih rituala, ali i rituala uopšte.

Poslednji gost u ovoj akademskoj godini bio je Beno Barnard, koji nam je na sebi jedinstven, duhovit način predstavio svoju knjigu *Istorijska Belgije za radoznanu decu (i njihove roditelje)*, a svi studenti su dobili i primerak ove knjige na poklon. U nastavku slede dva pomenuta intervjua, sa Johanom de Boseom i sa Rozali Hirs, ali i intervju koji je Beno Barnard dao za potrebe knjige o Gavrilu Principu, autora Jelice Novaković-Lopušina i Svena Peter-
sa.

K. Šumonja, M. Vojinović

Sven Peeters & Hubert van den Berg

Interview met Johan de Boose

Belgrado, 2 april 2014

Johan de Boose, Belgische schrijver, Slavist en liefhebber van talen en culturen. Zulke conclusie kunnen we trekken als we klaar met het lezen van zijn werk zijn. Dit is evenzeer blijkbaar uit zijn woorden. Johan de Boose was onze gastdocent en hij praatte over zijn karakters, over zijn overtuigingen en over bijzondere en eeuwige vragen die al lang inspiratiebronnen voor de velen waren. Dit en wat meer over de manier van het schrijven, over de invloeden, motieven en inspiratie is in dit interview te lezen.

U begint uw verhaal met Tsjechov en op een moment noemt u de taal als uw grootst gereedschap/middel. Kunt u zeggen dat de Russische literatuur een model voor uw werk is geworden? En heeft u op deze manier, door het contact met de Russische literatuur, een nauwere relatie met uw eigen (moeder)taal gevormd zodat u op die basis uw eigen stijl heeft verwezenlijkt?

De Russische literatuur heeft inderdaad een diepe indruk op me gemaakt. Misschien wel de Slavische literatuur in het algemeen. Door Slavische auteurs te lezen, begreep ik wat literatuur kon betekenen: grootse, gedurfde thema's, brede visie, kleurrijke taal. Ik denk dat mijn taal daardoor beïnvloed is. Mijn Nederlandstalige meester was Hugo Claus, en ook hij was gefascineerd door de Slavische literatuur, dat heeft hij me ooit zelf verteld. Ik vind dat taal zo bloemrijk mogelijk moet zijn. Dat is niet eigentijds en heel on-Nederlands, maar dat vind ik niet belangrijk.

Uit uw woorden is het duidelijk dat er geen 'eenvoudigheid der dingen' bestaat evenmin dat iets/iemand gewoon zwart-wit beschouwd kan worden. Is het dan mogelijk over feiten te praten? Hoe kunnen we dan iets een feit noemen?

Niets is eenduidig, niets is eenvoudig, niets is vanzelfsprekend. Zwart-wit denken is gevaarlijk, hoewel we het allemaal doen, vaak zelfs, mees-

tal misschien. De werkelijkheid is een bonte verzameling feiten, die we elk op onze eigen manier waarnemen. Literatuur moet inzicht bieden in die complexiteit. Literatuur kan de visie op de complexe werkelijkheid verhelderen. Salman Rushdie zei: *Literatuur kan de wereld niet veranderen, maar wel de blik van wie leest.* En zo kan literatuur dus onrechtstreeks toch invloed hebben op de wereld. Althans: dat hoop ik. Misschien is dat naïef.

Hoe kunt u in die zin nonfictie romans schrijven? Want die bevatten een historische en feitelijke basis. Kunnen we de waahreid daarom als een puur individueel 'kenmerk' beschouwen?

Ik heb veel nonfictie geschreven, omdat ik bepaalde zaken wilde begrijpen: bijvoorbeeld de oorlog in Joegoslavië, of de betekenis van het IJzeren Gordijn. Die nonfictie heb ik verpakt in een verhaal. Ik wilde de feiten die ik leerde kennen vatten in een vertelling. Dat is spannender om te lezen. De realiteit is een verzameling 'lagen': de ene laag ligt bovenop de andere laag. Laag na laag wordt de wereld opgebouwd. Tegenwoordig schrijf ik vooral romans, gebaseerd op historische feiten. Dat wil zeggen: ik wil een verhaal vertellen dat ik belangrijk vind, en daarvoor gebruik ik bepaalde zaken uit de geschiedenis.

Wat uw personages betreft, staan ze voor helden van de gewone mens of anders gezegd: is de ver-

eenzelviging met uw personages iets dat exceptioneel uw als de auteur betreft, of geldt dit ook voor de lezers?

Het geldt zeker ook voor de lezer, want anders heeft het geen zin om een verhaal te vertellen.

We hebben over de Duivelin, de Poppenspeler en Johan gepraat. Kunt u die personages in verband met elkaar brengen? Kunnen de lezers zich oop een paradoxale manier met de tegengestelde personages vereenzelfigen? Is dat het bewijs van de veelvuldigheid van iemands identiteit?

Intervju sa Johanom de Boseom

Beograd, 2. april 2014. godine

Johan de Bose je belgijski pisac, slavista i ljubitelj jezika i kultura. Do takvog zaključka će doći svako ko pročita njegova dela u celini. To takođe možemo zaključiti iz njegovih reči. Johan de Bose nam je održao gostujuće predavanje na kom je govorio o likovima u svojim delima, svojim ubeđenjima ali i o ličnim i opštim pitanjima koji su mnogima vekovna inspiracija. O svemu navedenom, kao i o tehnici pisanja, uzorima, motivima, inspiraciji pročitajte u našem intervju sa gospodinom De Boseom.

Svoju priču ste započeli Čehovim i u jednom momentu ste pomenuli da je jezik Vaše najvažnije oruđe/sredstvo. Da li, onda, možete da kažete da je ruska litteratura model Vašeg rada? Da li je kontakt sa ruskom književnošću doprineo tome da se približite i sopstvenom maternjem jeziku i naj taj način razvijete sopstveni stil pisanja?

Ruska literatura je na mene, svakako, ostavila dubok trag. Možda čak i celokupna slovenska književnost. Čitajući slovenske autore, uvideo sam šta bi književnost mogla da znači: velike, smele teme, šira perspektiva, bogat jezik. Verujem da

je i jezik kojim pišem time motivisan. Moj nizozemski mentor, sa druge strane, bio je Hugo Klaus, koga je takođe fascinirala slovenska književnost, što mi je i sam rekao. Smatram da jezik mora da bude što bogatiji. To možda nije odlika savremenog doba, i svakako je ne-holandski, ali mislim da to nije bitno.

Iz onoga što ste gvorili, jasno je da ne postoji 'jednostavnost stvari', kao i to da nešto ne može da se tumači isključivo crno-belo. Da li je onda moguće pričati o činjenicama? Kako nešto onda možemo nazvati činjenicom?

Ništa nije jednostavno, ništa nije prosto i ništa se ne podrazumeva. Misлити crno-belo je opasno, bez obzira što to svi radimo, čak često, uglavnom slučajno. Realnost je raznolika skupina činjenica, od kojih svaku doživljavamo na svoj način. Književnost uvodi u kompleksnost i ona može da razjasni sliku složene realnosti. Salman Rušidi kaže: „Književnost ne može da promeni svet, ali može da izmeni pogled onoga ko čita. Na ovaj način literatura ipak može neposredno da utiče na svet.“ Barem ja verujem u to. Možda je to i naivno.

S obzirom na sve to, kako je moguće pisati romane

nefikcije? Naime, oni sadrže istorijsku i činjeničnu osnovu. Da li u tom slučaju možemo da kažemo da je istina jedna 'individualna osobina'?

Pisao sam mnogo nefikcije, zbog toga što sam želeo da razumem određene stvari: npr. rat u Jugoslaviji, ili značenje Gvozdene zavese. Takvu nefikciju spakovao sam u jednu priču. Želeo sam da obuhvatim u jednu priču sve činjenice sa kojima sam se upoznao. Tako je lepše i za čitanje. Stvarnost je jedna skupina 'slojeva': jedan sloj uvek leži na drugom. Sloj po sloj i izgradi se svet. Trenutno prevashodno pišem romane, bazirane na istorijskim činjenicama. Ukratko: želim da ispričam priču za koju mislim da je važna i pritom koristim određene istorijske slučajeve.

Što se tiče Vaših likova, da li su oni junaci običnih ljudi, ili bolje rečeno: da li je poistovećenje sa Vašim likovima, nešto što se odnosi samo na Vas kao autora, ili to važi i za čitaoce?

To svakako važi i za čitaoce. Drugačije ne bi imalo smisla pričati priču.

Pričali smo i o Đavolici, Lutkaru i Johanu. (Duivelin, Poppenspeler en Johan) Da li biste ove likove mogli da dovedete u vezu? Da li čitaoci, na jedan paradoksalan način, mogu da se poistovete sa suprotstavljenim likovima? Da li je to dokaz mnogostrukosti nečijeg identiteta?

De Duivelin en de Poppenspeler zijn gebaseerd op echte mensen. Zij hebben mij geholpen om de situatie op de Balkan te begrijpen. In mijn boek heb ik hen tot personages gemaakt; dat wil zeggen: iets duidelijker. Johan/Jean is iets heel anders: hij is gebaseerd op een mens die ik niet gekend heb, maar die wel heeft bestaan. Ik heb zijn leven gereconstrueerd op basis van brieven en getuigenissen. Uiteraard heb ik mijn fantasie gebruikt. Wat die tegengestelde personages betreft: ik denk dat ik dat heb geleerd bij Dostojevski; in "De gebroeders Karamazov" beschrijft hij 3 broers, ik vind ze alle 3 even interessant.

In onze lessen zijn we bezig met de vertaling. Zijn uw boeken vertaalbaar aangezien er zowel een bijzondere register als een bijzondere taalgebruik in zitten?

Ik hoop het. Maar makkelijk is het zeker niet. Er zijn enkele hoofdstukken van mijn romans vertaald in het Engels, en die vind ik wel goed. Ik vind vertalen een van de moeilijkste zaken; zelf heb ik gedichten uit het Pools en het Russisch vertaald, en dat was ontzettend lastig. Ik bewonder vertalers. Zij doen bijna iets 'onmogelijks'...

Waar werkt u op dit moment aan?

Ik werk aan het derde deel van mijn trilogie (zie volgende vraag).

We hebben al ietjes over uw onvolmaakte Trilogie gehoord. Wat verbindt de bestaande twee boeken met het derde?

De basisgedachte is: wat doet de mens als hij gelooft dat de wereld aan zijn eind is gekomen? Hoe gaat de mens om met de catastrofe? In deel 1, *Gaius*, ging het over de 1ste eeuw, in deel 2, *Jevgeni*, ging het over de 14de eeuw. Zowel in de 1ste eeuw als in de 14de eeuw dacht men dat de Apocalyps zou komen! Maar die is niet gekomen... Het 3de deel speelt zich nu af; ook nu zijn er mensen die denken dat de wereld zal vergaan. Misschien hebben ze ongelijk, misschien niet. In ieder geval: het zou kunnen. Dat is mijn vertrekpunt. Denk aan de kortfilm 'Shortbus', of aan 'Melancholia' van Lars von Trier, of aan het laatste toneelstuk van de Poolse regisseur Krzysztof Warlikowski ('Kabaret Warszawski'). Of beeld je in dat een terrorist een nucleaire aanval op Europa uitvoert. Dat is allemaal mogelijk. In mijn nieuwe boek beschrijf ik zo'n terrorist. Hij is tegelijk ook een dichter en een melancholicus. Die combinatie (die bijna onmogelijk is) vind ik spannend. De hele trilogie ('Het vloekhout') is gebaseerd op nogal radicale ideeën. Maar tegelijk moeten deze boeken grappig zijn. Het zijn hedendaagse schelmenromans met een tragikomische, soms groteske ondertoon.

Likovi Đavolice i Lutkara bazirani su na stvarnim ljudima. Oni su mi pomogli da razumem situaciju na Balkanu. U svojoj knjizi sam ih prebacio u likove, tj. u nešto jasnije ličnosti. Johan (Žan) je nešto sasvim drugo: njegov lik se zasniva na nekome koga nisam poznao, ali ko je svakako postojao. Njegov život sam iskonstruisao na osnovu pisama i sećanja. Naravno koristio sam i maštu. Što se tiče suprotstavljenih likova, mislim da sam to naučio od Dostojevskog, u romanu „Braća Karamazovi“, u kome piše o trojici braće. Za svakog od njih mislim da je zanimljiv lik.

Na našim časovima, bavimo se i prevođenjem. Da li mislite da su Vaše knjige prevodive? Ovo se pre svega odnosi na registar i posebnu upotrebu jezika.

Nadam se. Ali ni u kom slučaju nije lako. Postoje prevodi nekoliko poglavlja iz mojih romana na engleski i mislim da su dobro urađeni. Smatram da je prevođenje jedno od najtežih stvari (u bavljenju jezikom). I sam sam prevodio sa poljskog i ruskog i to je bilo neverovatno teško. Divim se prevodiocima. Oni rade nešto što je praktično 'nemoguće'...

Na čemu sada radite?

Radim na trećem delu svoje trilogije.

Već smo čuli nešto o vašoj Trilogiji. Šta povezuje prve dve sa trećom knjigom?

Osnovno pitanje je: Šta čovek radi kada misli da je došao kraj sveta? Kako se nosi sa takvom katastrofom? Prvi deo, *Gaj*, smešten je u prvi vek nove ere, drugi deo, *Evgeni* u četrnaesti vek. Kao i u prvom, i u četrnaestom veku ljudi su mislili da će doći do Apokalipse! Ali nije... Treći deo odigrava se u sadašnjem vremenu; i sada postoje oni koji veruju da će svet propasti. Možda greše, možda ne... U svakom slučaju: moglo bi tako da bude. To je moja polazna tačka. Setite se kratkog filma „Shortbus“, ili Von Trirove „Melanholije“, ili poslednjeg komada poljskog režisera K. Varlikovskog („Varšavski kabare“). Ili zamislite da neki terorista izvede nuklearni napad na Evropu. Sve ovo je moguće. U svojoj novoj knjizi opisujem jednog takvog teroristu. Istovremeno, on je i pesnik i melanholik. Kombinacija (skoro nemoguća) za koju mislim da je veoma uzbudljiva. Čitava trilogija („Het Vloekhout“) zasnovana je na krajnje radikalnim idejama. Pored toga, ove knjige moraju u isti mah da budu i duhovite. Ovo su pikarski romani današnjice, sa tragikomičnim, ponekad i grotesknim tonom.

J. Simić, P. Andrić

Interview met Rozalie Hirs

Belgrado, 11 mei 2014

Rozalie Hirs is een hedendaagse Nederlandse componist en dichter. Haar poëzie en muziek zijn zowel lyrisch als experimenteel. Het avontuur van de luister- en leeservaring en de verbeelding staan centraal. Haar muziek omvat vocale, orchestrale en elektronische stukken. Vaak combineert zij traditionele instrumenten met elektronische klanken. Haar poëzie omvat zowel dichtbundels als digitale poëzie, interactieve gedichten die ontstaan in samenwerking met beeldend kunstenaars en grafisch ontwerpers.

Haar muziek wordt uitgevoerd door onder meer Amsterdam Sinfonietta, AskolSchönberg, Bozzini Quartet, Radio Filharmonisch orkest en Slagwerk Den Haag; haar composities voor spreekstem en elektronische klanken voert zij regelmatig zelf uit, voornamelijk op internationale podia.

Gedichtenwater

Schreven we gedichtenwater proefde je rimpelingen
door lippen besprekende tongen inhoud
vervormende eindige beekjes
teugjes

nipjes

bekennende tot je nemende verluchtiger
geheugenverlies dronk beneden ruimte de zee
aan duigen lieten liggen we
wit schuimig

rood zonnige

dronkenschap verdween ook die van water
die van wij aan water

ik wakkerende aan je slapende
slaperige werd een boodschapper
opnieuw ja een dag
weer een dag aanwees
dag!

Rozalie Hirs (*Geluksbrenger*; Amsterdam: Querido, 2008)

Vodeni stihovi

kad pisasmo vodene stihove ti okusi mreškanje
usnama pokrenuti sadržaj jezika
konačne potočiče što izobličuju
gutljajčiče

zalogajčiče

odani što pružaju ti prosvetljeni
gubitak pamćenja napi se dole proširi more
u paramparčad puštamo ležimo
belo zapanjeno

crveno osunčano

pijanstvo nestade i ono od vode
ono od nas na vodi

ja probuđena budna uz tebe usnulog
snenog postah vesnik
što iznova na dan
ukaza nanovo
e pa čao!

(prev. J. Novaković)

Hoe experimenteer je met woorden in je poëzie? Lijkt de manier waarop je experimenteert op de wijze waarop je dat binnen de muziek doet?

Er zijn verschillen tussen muziek en poëzie. Poëzie maakt gebruik van taal en is aan betekenis gebonden. Woorden zijn betekenisdragers en dat maakt eigenlijk direct het grootste verschil met de muziek uit. In muziek zijn we vrijer om aan bepaalde klanken een bepaalde nieuwe (emotionele) betekenis toe te kennen. Dit maakt muziek tot een abstractere kunstvorm dan poëzie.

Aan woorden en taal zit een stuk culturele bagage vast. Als je een gedicht in een andere taal leest dan krijgt het gedicht toch een beetje een andere gevoelswaarde. Je krijgt er ook de cultuur en het hele achterland van die taal bij cadeau, zeg maar. Het gedicht is, als het ware, ingebed in een taal en een cultuur, nog meer dan dit bij muziek het geval is.

En ander verschil tussen poëzie en muziek is de gelijktijdigheid waarmee verschillende stromen al dan niet kunnen optreden. In muziek is het mogelijk om een fluit en klarinet allebei een eigen melodie te laten spelen, terwijl deze stemmen tegelijkertijd in elkaar passen. Ze kunnen bijvoorbeeld hetzelfde ritme hebben maar een andere toonhoogte. Of ze kunnen zelfs ook ritmisch helemaal onafhankelijk van elkaar opereren, je spreekt dan van contrapunt. Het interessante aan muziek is dat je tegelijkertijd meerdere solostemmen kunt hebben, meerstemmigheid, terwijl de muziek ook als geheel werkt. In poëzie is dit in deze mate niet mogelijk.

Sommige van mijn "tekststukken" zijn en soort hybride vormen tussen poëzie en muziek, waarbij verschillende stemmen tegelijkertijd iets zeggen. Het blijft bij zo'n meerstemmige poëzie ech-

ter, als luisteraar, moeilijk om alle betekenisstromen tegelijkertijd te bevatten of te doorgronden. De vorming van betekenis in ons brein vraagt op het moment zelf blijkbaar exclusieve aandacht of concentratie. Je kunt hiermee spelen en de luisteraar in en uit laten zoomen op bepaalde stemmen, bijvoorbeeld door deze stemmen luider te maken of dichterbij in het stereobeeld te plaatsen.

Geschreven, gedrukte, poëzie zoekt de gelijktijdigheid in verschillende mogelijke interpretaties van het gezegde. Dichters spelen vaak met de verschillende interpretaties die binnen of buiten een zin op kunnen treden. Een enjambement of ritmische verschuiving kan hier de aandacht op vestigen. Een gedicht kan vaak op verschillende manieren gelezen worden. Om het aantal leesmogelijkheden te vergroten, laat ik bijvoorbeeld in mijn laatste twee bundels *Geluksbrenger* (2008) en *Gestamelde werken* (2012) de leestekens weg. Een woordgroep kan dan zowel bij het voorafgaande groepje horen als bij het volgende. We noemen dit een 'anakoloet'. Zo kan één groepje woorden tegelijkertijd verschillende (grammaticale, syntactische) functies binnen heel verschillende zinnen hebben. En dan ontstaat er toch iets van meerstemmigheid.

Zou je die verschillende mogelijke betekenissen binnen een gedicht dan kunnen vergelijken met tegelijkertijd optredende klanken binnen een muziekstuk?

Ja, het is zeker vergelijkbaar. Echte meerstemmigheid zoals we die uit de muziek kennen bestaat echter niet in poëzie, tenzij je een gedicht bijvoorbeeld tegelijkertijd laat voorlezen door verschillende mensen. Maar het is moeilijk om dit effect op papier voor elkaar te krijgen.

Het brengt ons bij een ander belangrijker karakteristiek van

poëzie en een groot verschil met muziek - poëzie bestaat zowel binnen een orale traditie van spreken en voordragen als binnen de traditie van het lezen. Als jij een gedicht op papier leest, dan zie je in eerste instantie een object, het gedicht, als een ding, een vorm. Daarna ga je het lezen, je kan er een beetje doorheen springen, als je wilt, of je kan het gewoon van links naar rechts lezen. Je kunt, met andere woorden, tot op zeker hoogte je eigen leeservaring vormgeven. Uiteindelijk ben je zelf muzikant of uitvoerder van het gedicht. Je brengt het gedicht tot leven als je leest. Je herschept het op dat moment. Het is van jou op dat moment, niet meer van de dichter.

Het gedicht op papier kun je dus wel degelijk als poëzie noemen. Terwijl de partituur van het muziekstuk nog geen muziek is. In de partituur kun je zien hoe verschillende stemmen genoteerd zijn, maar het wordt pas muziek als deze klinken. Hiervoor zijn muzikanten of zangers nodig, die de partituur interpreteren. Als je zelf kunt musiceren, dan is het verschil wellicht niet zo groot. Maar als je voornamelijk luisteraar bent, dan lijkt het luisteren naar muziek wellicht toch meer op het luisteren naar een poëzievoordracht dan op het zelf lezen van poëzie. Het blijft een boeiende materie.

Als we dan over poëzie praten, moet de lezer zijn eigen betekenis in de gedichten zoeken of streeft jij naar een bepaalde boodschap die jij aan de lezer wilt overdragen?

Het is een mooie vraag. Het blijft een beetje een mysterie voor mij wat ik nu precies in poëzie wil uitdrukken. Verwondering om het leven? De schoonheid van de verbeelding misschien, de mogelijkheden die in ons denken besloten liggen? Betekenis is alitijd van belang. Maar er is misschien niet zoiets als één duidelijke boodschap.

De taal die de dichter schept treedt op eigen kracht in dialoog met de lezer. De lezer wordt eigenlijk de nieuwe maker van het gedicht op dat moment. De lezer herschept het gedicht. De lezer is geëmancipeerd, heeft de macht om zijn eigen leeservaring vorm te geven. Net zoals dat je de macht hebt als mens – tot op zekere hoogte natuurlijk, want we zijn ook allemaal een beetje gevangen in de omstandigheden waarin we leven – over je eigen leven, door te kunnen kiezen, door van richting te veranderen. Dus we hebben keuzemogelijkheden en daar gaat mijn poëzie, denk ik, over.

Natuurlijk ben je als lezer ook afhankelijk van wat de dichter in het gedicht heeft gelegd. Maar over het algemeen is het zo dat je als lezer behoorlijk veel macht hebt. Ik denk dat elke lezer, of je nou proza leest, of de krant, of poëzie, heel veel keuzes maakt terwijl hij of zij leest. Vaak is de lezer zich daar helemaal niet zo bewust van. En dat vind ik een ontzettend interessant fenomeen. De keuzes die jij maakt, en waarmee je eigenlijk je eigen ervaring vormgeeft, maken jou als lezer ook helemaal uniek.

Hoe ziet de schrijfsproces eruit? Duurt het uren of komt de inspiratie vanzelf?

Mijn man heeft eens tegen mij gezegd, dat de relatie tussen twee mensen een beetje vanzelf moet gaan. Natuurlijk werk je aan je relatie, je doet je best en bent aardig voor elkaar zijn, maar op een bepaalde manier gaat het gewoon goed, als het goed zit tenminste.

Ik heb dat ook met schrijven. Kijk, ik hou van schrijven, daarom ik doe het. Er zit iets in het schrijven dat vanzelf gaat. En met de tijd heb ik geleerd om beter te luisteren naar mezelf. Ik ben echt een maker, geen theoreticus, ik bedenken nooit iets van tevoren.

Er valt me iets in, een idee of een zinswending bijvoorbeeld.

Ik schrijf iets op, dan pas kijk ik er goed naar en denk na over wat zou dit willen zijn. Wat heb ik eigenlijk opgeschreven? En dan komt er wat nieuws bij. Ik speel ermee, verander wat dingen. Het kost veel tijd, maar op een bepaalde manier gaat het met plezier, of met een koortsachtig genoegen, een drive. En dat is tegelijkertijd ook vaak een teken dat ik op de goede weg ben.

Het schrijfsproces begint altijd een beetje met trial-and-error: je probeert uit en dan kijkt wat werkt. En wat wel werkt dat hou je, daar werk je aan verder. En wat niet werkt dat verander je. Het blijft een mysterieus proces. Want je bent iets aan het schrijven wat nog niet bestaat. En tegelijkertijd voel je ook wel welke kant je op moet gaan. Je weet nog niet precies wat je gaat schrijven, en tegelijkertijd voel je aan in welke richting je het moet zoeken. Dit is de verbeelding van het schrijven, van poëzie. Het ontdekken van hoe onze verbeeldingskracht werkt en onze creativiteit. Wat zit er nou in mij? Wat wil er uit komen? En dat is toch altijd anders dan gedacht, onverwacht.

Wat het vertaalproces betreft, hoe vond je de interactie met Jelica Novakovic-Lopusina en Radovan Lucic, de vertalers van je poëzie? We weten dat je zelf sommige gedichten naar het Duits en Engels vertaalt. Hoe ziet het eruit als je samen met iemand anders aan een vertaling werkt?

Het was een spannend proces, omdat ik geen Servisch spreek of lees. Ik moest vertrouwen op de intuïtie van Jelica en Lutz. Ik heb hen gestimuleerd om iedere regel en zin te bespreken met mij. Als ze bijvoorbeeld over een gedicht geen vragen hadden, dan zei ik “wat dacht je hiervan, wat las je hierin?”. En zo heb ik steeds weer gekeken naar wat zij vonden en lazen in mijn gedichten. Ze hadden veel vragen, vroegen vaak “gaat het nu om de

betekenis of juist om de klank?”. Wat mij betreft, gaat het zelden om het behoud van rijm, maar altijd om de betekenis. Daarnaast is het belangrijk dat de taal vloeit. Dus we waren op zoek naar een vloeiende taal, die als vanzelf stroomt. Zodat je door kan lezen, door het gedicht gevoerd wordt. Het stromende van de verbeelding. De opeenvolging van verschillende beelden. En het is natuurlijk fijn, zoals dat bij het Engels, Spaans, Frans of Duits voor mij het geval is, als je dat als dichter in de vertaling zelf kan nakijken. Het helpt de vertalers enorm. Maar in dit geval heeft de discussie vermoedelijk ook veel gedaan.

Je kunt, natuurlijk, de Servische of Kroatische vertalingen niet begrijpen, maar als je de vertaalde gedichten hoort, hoe vind je ze? Is het volgens jou om die vloeiende taal te krijgen?

Ik kan het eerlijk gezegd niet zo goed beoordelen. Want... kijk als iemand anders een gedicht voorleest, dan klinkt het sowieso anders dan hoe ik het zou doen. Dus ik zou misschien zelf moeten leren de vertalingen voor te lezen. Ik zou jullie taal moeten leren uitspreken om de vertalingen zelf te kunnen voorlezen. Dan zou ik pas echt weten of de vertalingen ook dat vloeiende hebben. Ik denk van wel, maar ik moet, eerlijk gezegd, nu afgaan op jullie oordeel.

Hoe kwam het tot die verschuiving van ietsjes traditioneler vorm naar positionering van woorden in die zin dat woorden niet in een rijtje staan, maar dat ze een bepaalde beeld op papier als Rorschach tests of zo iets maken.

Ja, dat is een goede vraag. Ik denk dat de uitgestrekte geometrie een metafoor is voor de vrijheid van de lezer om zich te bewegen. In een psychologisch onderzoek is aangetoond, dat de oogbewegingen tijdens het lezen kris kras over

het scherm gaan. Bij poëzie werkt dit nog sterker dan bij proza. Dus als lezer ga je niet zomaar van links naar rechts en van boven naar beneden alle regels netjes langs. Je bepaalt echt zelf: hoe lees ik nou, hoe spring ik over het wit heen? Bij welk woord begin ik, bij welk woord blijf ik staan?

In Rorschach-gedichten, heb ik wit in het centrum van de tekst toegevoegd en de tekst eromheen symmetrisch gerangschikt. Een beetje vergelijkbaar dus met Rorschachvlekken, bekend uit psychologische tests, waarbij mensen wordt gevraagd te vertellen wat ze in de vlekken zien. Iedereen ziet er zijn of haar eigen verhaal in, iedereen heeft zijn eigen interpretatie. Ik laat door de keuze van die vorm zien dat jij als lezer ook tot op zekere hoogte de interpretatie van het gedicht bepaalt. Zowel qua leeservaring (Hoe lees je? Hoe springt je oog?) maar ook qua interpretatie (Wat lees je? Wat betekent het voor jou?). Daarnaast nodigt het ontbreken van een traditionele vorm ook meer uit tot een nieuwe leeservaring.

Is de interpunctie dan om dezelfde redenen van je gedichten verdwenen?

De interpunctie heb ik inderdaad weggelaten om meer mogelijkheden voor de interpretatie te geven, meer leesmogelijkheden. Het maakt het lezen van mijn poëzie tegelijk ook een complexere bezigheid. Sommige lezers schrikt het zelfs af, want ze hebben minder houvast. Ze moeten zelf bepalen waar een zin eindigt en begint. Tegelijkertijd geeft het weglaten van leestekens ook meer vrijheid. Voor vrijheid heb je nu een keer ook een zekere moed nodig.

Mijn poëzie geeft zich gemakkelijk prijs als je hardop leest, dus bijvoorbeeld als je haar voorleest aan iemand of aan je-

zelf. Dan zie je de mogelijkheden van de tekst en 'voel' je tegelijkertijd hoe jij het wilt lezen en uitspreken.

Wat ontvangst hier bij het publiek betreft, was het verschil tussen mannen en vrouwen opmerkelijk. Je hebt gezegd dat de vrouwen anders reageerden dan de mannen?

In Banja Luka waren er twee critici die een essay over mijn poëzie hadden geschreven. Een vrouw en een man. De vrouw sprak over feminisme en zei dat ik in mijn eerste bundel *Locus* (1998) bijvoorbeeld aan de kaak stel dat er weinig vrouwelijke hoofdpersonen in de Bijbel en onze andere mythologieën voorkomen. En ze noemde de vloeiende taal en dat ik steeds weer regels doorbreek. Vervolgens kwam de mannelijke criticus aan het woord. Hij vertelde dat hij in eerste instantie boos, zelfs razend,

was geworden van mijn poëzie. Hij zei ook dat hij dit in die mate nog nooit had meegemaakt en hij voelde zich daar dan ook behoorlijk geïrriteerd door. Uiteindelijk, nadat hij de ervaring over zich heen had laten komen, ging hij het unieke en mooie ervan inzien. Hij ging zelfs van het werk houden. Ik vond het een fascinerende reactie, omdat andere mannelijke critici soms ook boos of geïrriteerd op mijn werk hebben gereageerd.

Ik weet niet precies hoe dat zit, maar ik denk dat als je lyriek, dit soort hyperlyriek met al die extreem doorgevoerde natuurbeelden, combineert met een experimentele zoektocht naar vorm en nieuwe leesmanieren, je misschien wel iets controversieels krijgt. De combinatie van iets lyrisch, wat over het algemeen ook wel als vrouwelijk wordt ervaren, met iets

zo experimenteels, wat vaak als mannelijk wordt gezien. Misschien wordt die androgyn combinatie met name door mannen als controversieel of verwarrend ervaren. En maakt het werk ze boos, omdat ze het niet direct kunnen bevatten.

Een laatste vraag om even de interview af te ronden, hoe vond je je verblijf in Belgrado en op de Balkan in het algemeen?

Ik vond het heel leuk en fijn om hier te zijn. Wat voor mij verrassend en opvallend was, is dat een aantal mensen in het publiek op verschillende plekken de emotie noemden waarmee ik voorlas. Ze benoemden vrij precies hoe ze de verschillende gedichten hadden ervaren. Iets wat in Nederland zelden voorkomt. Misschien zijn jullie een emotioneler, gevoelsmatiger volk dan wij. Ik denk dat voor jullie emotie een belangrijke graadmeter is.

Rozalie Hirs

život mogućnosti

poezija

КП БЛ

Intervju sa Rozali Hirs

Beograd, 11. maj 2014. godine

Rozali Hirs je savremena holandska kompozitorica i pesnikinja. U njoj, istovremeno lirskoj i eksperimentalnoj muzici i poeziji avantura slušalačkog i čitalačkog doživljaja zauzima centralno mesto. Njena muzika se sastoji iz vokalnih, orkestarskih i elektronskih komada, a često kombinuje i tradicionalne instrumente sa elektronskim zvucima. Poeziju čine kako zbirke pesama, tako i digitalna poezija, interaktivne pesme koje nastaju u saradnji sa likovnim umetnicima i grafičkim dizajnerima.

Između ostalih, njenu muziku izvode: vodeći holandski gudački (*Amsterdam Sinfonietta*), kamerni (*Asko|Schönberg*) i perkusionistički (*Radio Filharmonisch orkest en Slagwerk Den Haag*) orkestri, kao i jedan kanadski kvartet (*Bozzini Quartet*); redovno svoje kompozicije sa govorom i elektronskim zvucima izvodi lično, pre svega na međunarodnoj sceni.

Na koji način eksperimentišete rečima u svojoj poeziji? Da li je on sličan načinu na koji eksperimentišete u muzici?

Postoje razlike između muzike i poezije. U poeziji se koristimo jezikom i ona je vezana za značenje. Reči su nosioci značenja i to je ujedno i najveća razlika između poezije u muzike. Kada je reč o muzici, tu imamo veću slobodu da određenim zvukovima pripišemo nova (emocionalna) značenja. Upravo to čini muziku apstraktnijom umetničkom formom od poezije.

Reči i jezik su na neki način kulturno opterećeni. Kada čitamo pesmu na nekom drugom jeziku, ona poprima malo drugačije značenje i budi drugačija osećanja. Uz nju na poklon dobijamo i kulturu i kompletno zaleđe tog jezika, da tako kažem. Pesma je, kao takva, ugrađena u jezik i kulturu mnogo više nego što je to slučaj sa muzikom.

Razlika između poezije i muzike je i u istovremenosti sa kojom se mogu ili ne moraju javiti određena strujanja. U muzici je moguće da klarinet i flauta sviraju dve različite melodije a da se ti zvukovi ipak međusobno slažu. Oni mogu, na primer, imati isti ritam, a različitu visinu tona, ili mogu čak da budu i ritmički potpuno nezavisni, u tom slučaju je reč o kontrapunktu. Ono što je interesantno u muzici je i to da istovremeno može postojati i više solo-glasova, tzv.

višeglasje, a da muzika opet funkcioniše kao celina. U poeziji je to u istoj meri nemoguće.

Neki od mojih 'tekstualnih komada' predstavljaju zapravo hibridne forme između poezije i muzike, pri čemu različiti glasovi govore u isto vreme. . Kada je takva, višeglasna poezija u pitanju, teško je da slušalac istovremeno razume sve značenske mogućnosti, ili da one dopru do njega. Formiranje značenja u našem mozgu očigledno u trenutku iziskuje jaku paznju ili koncentraciju. Sa time se možete igrati i približavati ili udaljavati slušaoca od određenih glasova tako što ćete, na primer, neke glasove pojačati ili ih približiti na stereo-slici.

Ispisana ili odštampana, poezija iziskuje istovremenost u svim mogućim interpretacijama izrečenog. Pesnici se često igraju sa različitim interpretacijama koje se mogu naći u rečenici ili izvan nje. Za to mogu poslužiti opkoračenje ili promena ritma. Pesma se često može čitati na različite načine. Kako bih povećala broj načina na koji se pesma može pročitati, u poslednje dve zbirke *Amajlija* (2008) i *Promucana dela* (2012) sam, na primer, potpuno izostavila interpunkciju. Tako jedna sintagma može pripadati i grupi reči koja joj prethodi i onoj koja joj sledi. Ovakvu pojavu nazivamo anakolut. Tako jedna sintagma istovremeno može imati (gramatičke, sintaksičke) funkcije u

mnoštvu različitih rečenica. I tada ipak nastaje neka vrsta višeglasja.

Da li bismo onda ta različita moguća značenja unutar pesme mogli da uporedimo sa istovremenošću zvukova unutar muzičkog komada?

Da, to je sigurno uporedivo. Pravo višeglasje koje imamo u muzici svakako ne postoji u poeziji, osim ukoliko, na primer, jednu pesmu istovremeno ne čita dvoje ljudi. Ali ovakav efekat je teško ostvariti na papiru, u pisanoj formi.

To nas dovodi do još jedne bitne odlike poezije koja je ujedno razlikuje od muzike – poezija postoji kako unutar usmene tradicije govora i izvođenja, tako i unutar tradicije čitanja. Kada čitamo pesmu na papiru, mi je u prvi mah vidimo kao objekat, pesmu, stvar, formu. Onda krećemo sa čitanjem, pri tom eventualno preskačući redove ili jednostavno čitajući s leva na desno. Drugim rečima, možemo u određenoj meri oblikovati svoj čitalački doživljaj. Mi smo na kraju sami muzičari ili interpretatori pesme. Čitajući poeziju, mi je oživljavamo. Mi je u tom trenutku zapravo ponovo stvaramo, ona je u tom trenutku naše vlasništvo, a ne više pesnikovo.

Pesma na papiru već postaje poezija, dok partitura muzičkog komada na papiru još uvek nije muzika. Čitajući partituru, imamo uvid u to kako su različiti glasovi

zapisani, ali oni postaju muzika tek kada ih čujemo. Za to su potrebni muzičari ili pevači koji ove partiture izvode. Muzičarima ova razlika i nije toliko velika, ali ako je neko pre svega slušalac, onda mu slušanje muzike verovatno pre liči slušanje recitacije nego na samo čitanje poezije. To je jako zanimljiva materija.

Kada pričamo o poeziji, da li bi čitalac trebalo da sam spozna značenje ili ipak postoji neka poruka koju svojim pesmama zelite da prenesete na čitaoce?

Jako lepo pitanje. Ono što sam ja želela da iskažem u svojim pesmama ostaje pomalo misteriozno čak i za mene. Zasenjenost životom? Možda lepota maštanja, ili mogućnosti koje su zatočene u našim mislima? Značenje je uvek jako bitno, ali možda ipak ne postoji jedna jasna poruka.

Jezik kojim pesnik stvara deluje sopstvenom snagom u dijalogu sa čitaocem. Čitalac je u tom momentu novi stvaralac pesme, on je zapravo ponovo stvara. Čitalac ima slobodu i moć da sam oblikuje svoj čitalački doživljaj. Baš kao što svi mi kao ljudi – do određene granice naravno, budući da smo ipak zatočeni u okolnostima u kojima živimo – imamo kontrolu nad svojim životom time što možemo da pravimo izbore, da menjamo pravac. Mi dakle imamo mogućnost izbora i u tome se, po mom mišljenju, ogleda i moja poezija.

Čitaoci, naravno, zavise i od onoga što je pesnik uneo u pesmu, ali oni uglavnom imaju prilično mnogo slobode. Mislim da svaki čitalac, bilo da čita prozu, novine ili poeziju, pravi mnoge izbore tokom čitanja. Često se dešava da čitalac toga uopšte nije svestan. To je po mom mišljenju jako interesantan fenomen. Odluke koje donosimo i sa kojima zapravo oblikujemo svoj doživljaj čine nas, kao čitaoce, potpuno jedinstvenima.

Kako izgleda proces pisanja? Da li traje satima ili inspiracija dolazi sama od sebe?

Moj muž mi je jednom prilikom rekao da veza između dvoje ljudi pomalo mora da ide sama od sebe. Naravno da svi radimo na svojim vezama, trudimo se i posvećeni smo jedni drugima, ali na neki način veza jednostavno ide, barem ako je dobra.

Tako se ja ophodim prema pisanju. Volim da pišem, zato to i radim. Postoji nešto u procesu pisanja što ide samo od sebe. S vremenom sam naučila da bolje slušam samu sebe. Ja sam zapravo stvaralac, ne teoretičar, nikada ne smišljam ništa unapred.

Nešto mi padne na pamet, neka ideja ili neka formulacija, na primer. Napišem nešto i tek onda dobro porazmislim o tome šta bi to nešto želelo da bude. Šta sam ja to zapravo napisala? Onda uz to dođe nešto novo, igram se s tim, ponešto promenim. To iziskuje dosta vremena, ali na određeni način radi se o zadovoljstvu, ili o ushićenju, porivu, a to je istovremeno i znak da sam na dobrom putu.

Sam proces pisanja uvek počinje tehnikom *trial-and-error*: probam nešto, gledam da li je dobro, da li se uklapa. Ono što odgovara zadržim i dalje ga obrađujem. Ono što ne valja menjam. To je jako misteriozan proces, jer zapravo pišem ono što još uvek ne postoji. Ali ujedno i osećam kojim putem treba da krenem. Još uvek ne znam tačno šta ću da napišem, ali istovremeno osećam u kom pravcu to treba da tražim. To je mašta pisanja, poezije. Otkrivanje načina na koji rade naša imaginacija i kreativnost. Šta je to što čuči u meni? Šta će iz toga da se rodi? To nešto uvek je drugačije od onoga što smo mislili, neočekivano.

Što se prevođenja tiče, kakva je bila interakcija sa prevodiocima Jelicom Novaković-Lopušina i Ra-

dovanom Lučićem? Znamo takođe da ste neke pesme i sami prevodili na engleski i nemački jezik. Kako izgleda raditi na prevodu sa nekim drugim?

Bio je to jako uzbudljiv proces, s obzirom na to da ja ne govorim niti znam da čitam srpski jezik. Morala sam da imam poverenja u Jeličinu i Lučićevu intuiciju. Podsticala sam ih na to da svaki red i rečenicu prodiskutuju sa mnom. Ako pak oni za jednu celu pesmu ne bi imali pitanja, onda sam ih ja postavljala: 'Kako vam se čini ovo? Kako ste ovo pročitali?' I tako bih ja uvek iznova gledala šta su to oni pronašli i pročitali u mojim pesmama. Imali su dosta pitanja, od kojih je najčešće bilo: 'Da li se ovde radi o značenju ili baš o zvuku?' Što se mene tiče, retko se radilo o očuvanju rime, ali uvek o značenju. Pored toga, jako je bitno da jezik teče. Mi smo dakle tragali za tečnim jezikom, koji sam po sebi struji i vodi vas kroz pesmu. Strujanje mašte. Smenjivanje različitih slika. Naravno, uvek je lepo da, kao što je to kod mene slučaj sa engleskim, španskim, francuskim ili nemačkim, pesnik sam može da pregleda prevod. To mnogo pomaže prevodiocima. Ali u ovom slučaju je, pretpostavljam, i diskusija jako puno pomogla.

Iako, naravno, ne razumete prevode na srpski i hrvatski jezik, da li ipak osećate to jezičko strujanje kada ih čujete?

Iskrena rečeno, to ne mogu dobro da procenim. Jer... vidite, ako neko drugi čita poeziju, to u svakom slučaju zvuči drugačije od onoga kako bih je ja pročitala. Tako da bih možda morala da naučim da pročitam prevode, morala bih da naučim da izgovaram vaš jezik da bih sama mogla da ih čitam. Tek tada bih zaista mogla da znam da li i prevodi imaju to strujanje. Mislim da imaju, ali za sada ću, iskreno govoreći, morati da se oslonim na vaš sud o tome.

Kako je došlo do prelaska sa nešto tradicionalnije forme na pozicioniranje reči, u smislu da one ne stoje u redu, već da na papiru formiraju određene slike koje podsećaju na Roršahove mrlje?

Da, to je dobro pitanje. Mislim da je proširena geometrija metafora za čitaočevu slobodu kretanja. U jednom psihološkom istraživanju je dokazano da se oči prilikom čitanja kreću unakrsno po ekranu. To je kod poezije još izraženije nego kod proze. Dakle, čitalac ne ide tek tako s leva na desno i odozgo na dole, prateći uredno sve redove. Zaista sam odlučuje: 'kako ću sad da čitam, kako ću da preskočim prazninu? Kojom rečju da počnem, kod koje da zastanem?'

U Roršah-pesmama sam stavila prazninu u centar teksta, a sam tekst oko nje simetrično raspodelila. To je dakle, na neki način, uporedivo sa Roršahovim mrljama, poznatim iz psiholoških testova u kojima se od ljudi traži da kažu šta vide u toj mrlji. Svako u njoj vidi sopstvenu priču, svako ima sopstvenu interpretaciju. Izborom takve forme želim da pokažem da i čitalac u određenoj meri određuje interpretaciju pesme. Kako po pitanju čitalačkog doživljaja (Kako čitaš? Kako ti se pomeraju oči?) tako

i po pitanju interpretacije (Šta čitaš? Kakvo to značenje za tebe ima?). Pored toga, odsustvo tradicionalne forme poziva na jedno novo čitalačko iskustvo.

Da li je interpunkcija iz istih razloga nestala iz vaše poezije?

Interpunkciju sam zaista izostavila kako bih pružila više mogućnosti za interpretaciju, više mogućnosti za čitanje. To takođe čini moju poeziju jednom složenom aktivnošću. Neke čitaoce to zastrašuje, jer imaju manje oslonca, moraju sami da odluče gde rečenica počinje, a gde se završava. Istovremeno, odsustvo interpunkcije daje više slobode, a za slobodu je potrebna i određena doza hrabrosti.

Moja poezija lako izražava svoju vrednost ako se čita naglas, ako je, na primer, čitate nekome, ili sebi. Tada vidite mogućnosti teksta i istovremeno 'osećate' način na koji želite da ga čitate i izgovarate.

Kada je u pitanju prijem kod ovdašnje publike, primetna je bila razlika između žena i muškaraca. Rekli ste da su žene reagovalе drugačije od muškaraca?

U Banja Luci je bilo dvoje kritičara koji su napisali esej o mojoj poeziji. Žena i muškarac. Žena

je pomenula feminizam i rekla da sam, na primer, u svojoj prvoj zbirci *Locus* (1998) kritikovala činjenicu da u Bibliji i ostalim mitovima ima malo ženskih glavnih likova. Takođe je pomenula strujanje jezika, kao i da uvek iznova kršim pravila. Zatim je reč dobio muški kritičar. On je rekao da ga je moja poezija u prvom trenutku učinila ljutim, čak besnim. Takođe je rekao da tako nešto nikada, u toj meri, nije iskusio, što ga je prilično iziritiralo. Na kraju, kada su mu se utisci slegli, mogao je da uvidi ono jedinstveno i lepo u poeziji, čak je i zavoleo delo. Ta reakcija mi je bila fascinantna zbog toga što su i neki drugi muški kritičari odreagovali ljutito na moj rad.

Ne znam tačno zašto je tako, ali mislim da možda zaista nastaje nešto kontroverzno kada se lirika, ova vrsta hiperlirike sa svim tim ekstremno implementiranim slikama prirode, kombinuje sa eksperimentalnom potragom za formom i novim načinima čitanja. Kombinacija nečeg lirskog, što se uobičajeno shvata i kao nešto žensko, sa nečim tako eksperimentalnim, što je često viđeno kao nešto muško. Možda muškarci, pre svega, ovu androginu kombinaciju vide kao kontroverznu ili zbunjujuću i možda ih delo čini ljutim zato što ne mogu direktno da ga razumeju.

Poslednje pitanje, kako bismo zaokružili ovaj intervju, kako je prošao vaš boravak u Beogradu i na Balkanu uopšte?

Bilo mi je jako lepo i prijatno da budem ovde. Ono što me je iznenadilo i što je bilo upečatljivo je to što je nekoliko ljudi, na različitim mestima, pomenulo emociju sa kojom čitam svoju poeziju. Oni su tačno opisali kako su doživeli određene pesme, a to je nešto što se u Holandiji retko dešava. Možda ste vi kao narod emotivniji, osećajnije nego mi. Mislim da je za vas emocija veoma bitno merilo.

A. Đukanović, M. Vojinović

Interview met Benno Barnard

Benno Barnard is een van de bekende Nederlandstalige auteurs die een bijdrage heeft geleverd aan de huidige beeldvorming rondom Gavrilo Princip en zijn daad.

In uw werk is vaak een soort heimwee naar Kakanië te bespeuren.

Mijn Kakanië-nostalgie... mijn heimwee naar de handkus... Ach, daar vraagt u wat! Weet u, ik heb meer verstand van ouderwetse hoffelijkheid, het koffiehuis en de literaire volzin dan van staatsvormen.

De hoffelijkheid omvat de eervorige eeuw, met haar valse seksuele moraal, met haar reusachtige standenverschillen, armoede en miserabilisme. Naar dat alles verlang ik niet terug. Maar er waren ook elementen in die wereld die het heden goed zou kunnen gebruiken: het spel van de omgangsvormen, dat boven de genadeloze eerlijkheid van tegenwoordig te verkiezen valt, een gevoel voor traditie, erfenis, de gegroeide ordening van de dingen... u mag niet vergeten dat de wereld van K.u.K. een voortzetting vormde van de prerevolutionaire wereld die in Frankrijk zo radicaal was afgebroken.

Het koffiehuis was de plaats waar het modernisme kon ontstaan, het broeinest van samenzweringen zonder buskruit. Een van de schoonheden van Kakanië was de spanning tussen traditie en moderniteit, zonder dat de een de ander overwon. Ik ben ervan overtuigd dat het modernisme in de kunst een even waardevolle ontwikkeling had gekend zonder de oorlog, misschien zelfs een nog waardevollere, omdat de weerzin tegen 'de mens', zoals de schilderijen van na 1918 die min of meer ideologisch demonstren, niet zou hebben gedomineerd, en de Europese zelfhaat waarschijnlijk niet de groteske omvang van tegenwoordig had

gekrege.

En de literaire volzin... in de hedendaagse literatuur heeft de journalistiek gewonnen, maar het is best denkbaar dat de grote roman sowieso uitgeput zou zijn geraakt. Ik schrijf zelf ook boeken die uit brokstukken bestaan. Onze wereld is kapot, we leven tussen restanten, omgevallen zuilen, ingestorte tempels. Laat ik deze vraag stellen: zou Kafka ook zonder oorlog zijn werk hebben geschreven? Of voelde hij zich, zoals zijn tijdgenoten, opgejaagd door de recente geschiedenis?

Wat de specifieke staatsvorm van Kakanië betreft: ik geloof nog altijd dat de dubbelmonarchie een tamelijk realistische manier was om een hoop volkeren in een min of meer ordelijke toestand bij elkaar te houden, dat wil zeggen zonder onderlinge oorlogen. Onmiskenbaar is er sinds 1914 geen seconde rust geweest in dat hele gebied, en we zien bijvoorbeeld vandaag de dag hoe Galicië zich poogt los te scheuren van het Russischgezinde oostelijke deel van Oekraïne, dat geen herinneringen aan westers bestuur heeft.

Kunt u zich de komst van een nieuwe, hedendaagse Princip voorstellen?

Een nieuwe Gavrilo? In deze contreien? Die heethoofdige Balkanbewoners kunnen best weer een Princip voortbrengen, in Kosovo of Macedonië. (Ik zeg dat overigens vervuld van begrip, ik ben zelf ook een Balkanachtige, half sentiment, half agressie... vandaar dat ik zo aan de omgangsvormen en de betrekkelijke hypocrisie van Kakanië ben gehecht... Ja, leve de

hypocrisie! Als ik niet hypocriet ben, sla ik menige literator dood.) Maar in het westen? Hm... waarom niet. Tenslotte was die Breivik ook een soort Princip, een idealist die over voldoende fanatisme beschikte om zichzelf tot moorden te conditioneren. Al moet ik daar onmiddellijk aan toevoegen dat Princip op een symbool schoot en berouw had over de onbedoelde dood van de zwangere aartshertogin, terwijl Breivik in zijn moordlust wel de hele twintigste eeuw lijkt te hebben willen samenvatten.

Wie zou zo iemand, onder het uitstoten van de leus De vrijheid of de dood!, kunnen vermoorden? Schulz bijvoorbeeld, of Merkel... Maar zou dat tot het einde van de EU leiden? Natuurlijk niet, die bezit een rare cohesie dankzij de reusachtige economische belangen die erin geïnvesteerd zijn. Die belangen hangen samen met politieke carrières, en het is natuurlijk geen toeval dat de tegenstanders van de EU vrijwel uitsluitend in extremistische partijen (links of rechts) te vinden zijn. Dat als zodanig zou trouwens verbazing moeten wekken: waarom kan er niet op een fatsoenlijke manier bezwaar worden aangetekend bij dit Europa? Het fenomeen bewijst dat er een Europese ideologie is ontstaan, die met succes wordt gepropageerd door de anti-nationalistische generatie van 1968. Je kunt je afvragen of Thierry Baudet gelijk heeft met zijn stelling dat nationalisme noodzakelijk is voor de integratie van immigranten (ze moete zich kunnen vereenzelvigen met iets) en dat het gevaar niet in nationalisme maar in imperialisme schuilt.

Intervju sa Benom Barnardom

Beno Barnard jedan je od poznatih savremenih nizozemskih autora koji su se odazvali pozivu da daju svoje viđenje lika i dela Gavrila Principa.

U Vašim delima često provejava nostalgija za Dvojnomo monarhijom, imperijom koja se na nemačkom skraćeno nazivala K.u.K ili šaljivo Kakanija.

Moja nostalgija za Kakanijom... moja čežnja za rukoljubom... Gde me nađoste!

Znate, ja se više razumem u staromodnu učtivost, kafane i literarne proširene rečenice nego u državna uređenja.

Učtivost obuhvata pretprošli vek, sa svojim lažnim seksualnim moralom, sa svojim ogromnim staleškim razlikama, siromaštvom, mizerabilizmom. Za svim tim ja ne čežnem. Ali, bilo je elemenata u tom svetu koji bi nam danas dobro došli: igra etikete koja mi je draža od današnje nemilosrdne iskrenosti, osećaj za tradiciju, nasleđe, stečeno uređenje stvari... ne zaboravite da je svet Dvojne monarhije – K.u.K. – predstavljao nastavak prerevolucionarnog sveta koji je tako radikalno prekinut u Francuskoj.

Kafana je bilo mesto gde je iznedren modernizam, osinjak zavereništva bez baruta. Jedna od lepota Kakanije bio je napon

između tradicije i modernizma, pri čemu se oni nisu isključivali. Ubeđen sam da bi modernizam u umetnosti imao podjednako znamenit razvoj bez rata, možda čak i značajniji zato što gađenje prema 'čoveku' ne bi bilo dominantno kao što se to može videti na manje ili više ideološki obojenim slikama. Evropska samomržnja verovatno ne bi poprimila groteskne razmere kakve ima danas.

A što se one literarne proširene rečenice tiče... u savremenoj književnosti je pobedilo novinarstvo, ali je sasvim zamislivo da bi se veliki roman ionako kadgod iscrpio. I sam pišem knjige koje se sastoje od odlomaka. Ovaj svet je rasparčan, živimo među ostacima, popadalim stubovima, srušenim hramovima. Dozvolite da postavim ovo pitanje: da li bi Kafka napisao svoje delo i da nije bilo rata? Ili se poput svojih savremenika osećao nahuškan savremenom istorijom?

Što se specifičnog oblika vladavine tiče: još uvek sam mišljenja da je Dvojna monarhija bila prilično realističan način da se u manje-više pristojnom stanju na okupu održi gomila različitih naroda, što će reći, bez međusobnog ratovanja. Neporecivo je da od 1914. nije bilo ni sekunde mira na čitavom tom području, i u današnje vreme smo svedoci toga kako Galicija pokušava da se odvoji od proruskog, istočnog dela Ukrajine, koji nema sećanja na zapadnjačku upravu.

Možete li da zamislite pojavu nekog savremenog Principa?

Neki novi Gavrilo? U ovim krajevima? Oni bandoglavci Bal-

kanci bi svakako mogli da ponovo iznedre nekog Principa, na Kosovu ili u Makedoniji. (Ja to inače govorim s puno razumevanja jer sam i sam pomalo Balkanac, pola sentiment, pola agresija... zato i jesam tako privržen etiketi i relativnoj hipokriziji Kakanije... Jeste, žive la hipokrizija! Da nisam hipokrita, ubio bih po kojeg pisca.) Ali, na zapadu? Hmm... što da ne. U krajnjoj liniji je i Brejvik neka vrsta Principa, idealista koji je imao u sebi dovoljno fanatizma da se istrenira za ubistvo. Mada moram tu odmah da dodam da je Princip pucao u simbol i da se kajao zbog nehotice ubijene trudne nadvojvotkinje, dok Brejvik kao da je u svom ubilačkom zanosu pucao u čitav dvadeseti vek.

Koga bi neko danas mogao da ubije uzvikujući parolu Sloboda ili smrt? Šulca na primer, ili Merklavicu... Ali, zar bi to dovelo do slova Evropske Unije? Naravno da ne bi, jer poseduje čudnovatu koheziju zahvaljujući ogromnim ekonomskim interesima koji su u nju investirani. Ti interesi povezani su sa političkim karijerama pa zato, naravno, nije slučajnost što se protivnici Evropske Unije uglavnom mogu naći u ekstremističkim strankama (s leve ili desne strane spektra). To, na neki način ipak čudi: zašto se ne bi na pristojan način mogla uložiti žalba ovoj Evropi? Taj fenomen dokazuje da je nastala evropska ideologija koju uspešno propagira anti-nacionalistička generacija šezdesetosmaša. Možemo se pitati da li je Tjeri Bode u pravu sa svojom tvrdnjom da je nacionalizam neophodan za integraciju imigranata (oni moraju s nečim da se poistovete) i da se opasnost ne krije u nacionalizmu već u imperijalizmu.

Aankondiging van het boek over Gavrilo Princip

Het schrijversduo Novaković & Peeters, bekend voor het boek *Het kafana-tribunaal* (Clio, 2007), werkt aan twee nieuwe boeken: de Nederlandse en Servische editie van zowel hun onderzoek naar de echo van de aanslag in Sarajevo in de Nederlandse en Vlaamse bronnen, als naar de contacten die tussen het Belgische, Nederlandse en Servische volk bestonden tijdens de Grote Oorlog.

Beide auteurs houden zich al jaren bezig met het verzamelen en bestuderen van de Servische en Nederlandse imagologische bronnen. Daarvoor getuigen evengoed het doctoraat van Jelica Novaković en een groot aantal van haar wetenschappelijke publicaties, als de Peters blog en zijn artikels. Zo'n gekoppelde Servo-Belgische weergave biedt een uniek inzicht in de reacties op Gavrilo Princip, zijn motieven en zijn sterven - vanaf 28 juni 1914 tot vandaag de dag. Daarnaast is dit een soort eerbetoon aan de Servische en Belgische oorlogsgeneraties. Deze twee onfortuinlijke landjes worden als de grootste slachtoffers van de Grote Oorlog beschouwd.

Dit is evenzeer de herdenking voor de Nederlandse vrijwilligers die, als deelnemers aan de Rode kruis missie, hulp voorzagen voor de Servische slachtoffers.

Najava knjige o Gavrilu Principu

Autorski duo Novaković & Peters, poznat po knjizi „Kafanski tribunal“ (Clio, 2007), priprema dve nove knjige: holandsko i srpsko izdanje svog istraživanja o odjeku Sarajevskog atentata u holandskim i flamanskim izvorima kao i veze koje su postojale između belgijskog, holandskog i srpskog naroda tokom Velikog rata.

Oba autora već godinama prikupljaju i proučavaju srpske i nizozemske imagološke izvore, o čemu svedoče, kako doktorat Jelice Novaković i njene brojne naučne publikacije, tako i Petersov blog i članci.

Ovako udružen srpsko-belgijski pogled pruža jedinstven uvid u reagovanja na Gavrila Principa, njegove motive i njegovo stradanje, od 28. juna 1914. pa do današnjih dana. Osim toga, odaje se počast ratnoj generaciji Srbije i Belgije, dvema zemljama koje se smatraju siročićima i najvećim stradalnicama Velikog rata.

Počast se odaje i holandskim dobrovoljcima koji su u okviru misija Crvenog krsta pomagali stradalnicima u Srbiji.

Verlagen over zomercursussen

Studenten neerlandistiek aller landen, verenigt u!

Zeist, 2013

Zomercursus - de tijd om je eigen (tragisch beoordeeld) Nederlands te verbeteren. Taalunie had er goed over nagedacht welke studenten uit meer dan dertig landen uit te nodigen. Nu zitten we hier om Nederlands te leren en allerlei spannende debatten over Nederlandse cultuur en gewoontes te voeren.

Maar dit jaar ging het helemaal anders – of tenminste dacht ik zo. Voornamelijk was het weer ongelooflijk vriendelijk, zodat we dus een verkeerde indruk van het Nederlandse weer kregen – want het regent vaak in Nederland. De zomercursus is opeens dus echt een ZOMER cursus geworden en dat vonden wij uitstekend.

Alle deelnemers hadden een fantastische ontvangst in het Woudschoten, Zeist. Planning, organisatie, besturing en uitvoering van de zomercursus vergde veel moeite en tijd van zowel de mensen uit de Taalunie, Taalcentrum als van het personeel in het Woudschoten. We hadden inderdaad lessen tijdens de hele dag door wat zeker op het eerste gezicht helemaal onaantrekkelijk klonk. Niettemin was het in de praktijk, nog een keer, wat anders... Les één: negen uur 's morgens. Wie komt een beetje laat, is evengoed hartelijk welkom. Nou laten we eerlijk zijn, wie zou dit ooit verwachten? In een zakelijke en fatsoenlijke Nederland...

Ik beken mijn schuld, ik had enkele vooroordelen over Nederland. Maar de Zeitse zonnetje overtuigde me anders over dit land te voelen. Evenzeer als de excursies naar Rotterdam, Den Haag en Amsterdam. Wat de lessen betreft waren die zeer spannend en interessant. Een taal leren in een multi-etnische omgeving was indrukwekkend. Ik vond dit heel leuk. Naast alle debatten,

voordragen en vertaling workshops was er altijd nog tijd voor ervaring-suitwisselingen, samen zang, of gewoon 'pingpongen', sjoelen of naar de filmpjes te kijken (Nederlandse filmpjes uiteraard). En ik heb snel een gevoel gekregen dat iedereen, vanaf groep één tot tien, van zijn drie-week-high-class leven stap voor stap begon te houden.

Naar mijn mening was de Zomercursus Nederlands in Zeist een goede en nuttige ervaring die ik me altijd zal blijven herinneren. Daar kon ik in de praktijk mijn Nederlands oefenen en wat meer bewuster worden zowel van de taalfouten als van de Nederlandse cultuur en zijn *modus vivendi*. Ik hoop dat de Taalunie nog steeds de jonge studenten uit de hele wereld met zulke projecten zal ondersteunen want volgens mij is het echt een belangrijke en waardevolle belevenis voor alle jonge mensen die dol op het Nederlands zijn.

J. Simić

Gent, 2013

Vorige zomer heb ik samen met Sara, Nada en Tamara Zomercursus in Gent doorgebracht. We hadden beurzen gekregen van de Nederlandse Taalunie om drie weken cursussen van de Nederlandse taal en cultuur te volgen en wat voor drie weken waren dat!

Ik was echt ongeduldig. Samen met mijn drie collega's heb ik vast plan gemaakt. Wij gingen naar België met een vliegtuig drie dagen voor het begin van cursus. Ons vliegtuig naar Brussel was vroeg 's morgens dus wij hadden de hele dag om accommodatie te vinden. Brussel is een mooie stad, maar wij wilden Gent zien! Volgende dag toen wij naar Gent kwamen, was derde dag van de Gentse Feesten die zeven dagen duren. De hele stad was vol met Gentenaars en toeristen, feestjes en podiums met verschillende concerten, Belgische biertjes en andere gezelligheden.

Wij zaten in studentenhuus Upsala, tien minuten van Filologische faculteit in Gent waar wij lessen hadden. Twee dagen later begon de cursus. Onze cursusleidster Els

Verschuere was een aardige, altijd lachende vrouw die ons alles in verband met lessen en uitstapjes liet weten. Lessen waren prettig. Wij hadden gastlezingen over Vlaamse kunst en literatuur die heel interessant waren. Maar wat ik het meest belangrijk vond was het feit dat ik eindelijk elke dag voor drie weken Nederlands moest en kon spreken. Dat was de beste manier om mijn kennis te verbeteren en nieuwe woorden te leren.

Ook maakte ik kennis met studenten uit Polen, Tsjechië, Italië, Kroatië, Rusland, Indonesië, Amerika, Zuid Afrika en nog veel andere landen. Rondvaart doorheen het middeleeuwse Gent, uitstapjes naar Antwerpen, Brugge en Brussel waren goede manier om meer over Vlaanderen en Vlamingen te leren. De modder van Verdrongen Land van Saeftinghe op Belgisch-Nederlandse grens zal ik nooit vergeten omdat het een nieuwe ervaring voor mij was. De fietsroute door het Vlaamse landschap was ook erg prettig! Ik was samen met twee meisjes uit Tsjechië en Frankrijk op bezoek naar een Vlaams gezin waar wij typische Vlaamse gerechten proefden en de hele avond met ze aan het praten waren.

Naar mijn mening is deze ervaring heel nuttig en belangrijk voor studenten Neerlandistiek omdat het een prachtige kans is om kennis te verbeteren, nieuwe mensen te ontmoeten en land te leren kennen. Ik zal mijn verblijf in België nooit vergeten.

S. Mutić

IMPRESUM

UREDNIK BROJA

Katarina Šumonja

REDAKCIJA

Alisa Đukanović • Jovana Simić
Mila Vojinović • Petar Andrić

SARADNICI U OVOM BROJU

Sandra Karaulić • Tamara Maksimović
Stefan Mutić • Ana Peranović
Andrea Barut • Zorana Josipović

ADRESA REDAKCIJE

Filološki fakultet
Studentski trg 3
Kabinet 513
11000 Beograd

FOTO

Naslovna strana
Mila Vojinović

GRAFIČKI DIZAJN

Marko Avakumović

LEKTURA/KOREKTURA

Jelica Novaković-Lopušina
Bojana Budimir

IZDAVAČ

Centar za naučnu i kulturnu
saradnju Srbije i zemalja
nizozemskog govornog područja
ARIUS

Džona Kenedija 6
11000 Beograd

Matični broj: 17646150
PIB: 104433590

ISSN: 1820-614X

CIP: COBISS.SR - ID 145128972